

రాజమహేంద్రవరమున
శరస్వతీ పవర్తెనెనందు ముద్రింపబడినది

నీతి చంద్రిక, సంధి.

TO
Edward Parr Metcalfe, Esq., M. A.,
PRINCIPAL, PROVINCIAL COLLEGE,
RAJAHMUNDYR.

THIS LITTLE VOLUME

IS
MOST RESPECTFULLY DEDICATED
BY

THE AUTHOR

AS A SLIGHT MEMORIAL OF SINCERE ESTEEM.

పీ ఠి క.

0000

చి త్ర ప ద ము.

శ్రీకరు సవ్యయు నాద్యున్
లోకచయావనశీలున్
శోకవిశోషణు నీశున్
బ్రాకటభక్తిని గొల్తున్.

తేటగీతము.

ఆంధ్రభాషను బద్ధకావ్యములు పెక్కు
మాన్యు లోకోపకారకంబుగ రచించి
నట్టి నన్నయాదుల నెదయందుఁ గొలిచి
పచనకావ్యంబులను వ్రాయువారిఁ దలఁతు.

ఉత్పల్లమా ల.

ఇంతకుమున్ను నేను రచించినవిగ్రహతంత్ర మెల్లచో
నెంతయుఁ గష్టమైలి రచియింపఁగఁబడ్డ దటంచుఁ బల్మఱున్
వితగనాకు లేఖలను బెక్కురు వ్రాయుచునుంటఁ జేసి య
త్యంతము వ్రాసితిన్ నులభమాగతి దీనిని సంధితంత్రమున్.

తేటగీతము.

పలుమఱు హితోపదేశంబు భారతమును
బంచతంత్రంబుఁ బరికించి, వానిలోన
వలయుకథలను గొని దీని వ్రాసినాడఁ
గ్రొత్తగాఁ గొంత యందందుఁ గుదురుపఱిచి.

చి త్ర ప ద ము.

పెద్దల వేడెద దీనన్

దిద్దఁగ దోషము లున్నన్

విద్దియ చాలనినన్నున్

దద్దయుఁ గూర్చిక్షుమింపన్.

నీతి చంద్రిక

సంధి

తదనంతర మానరవరకుమారు లాధరణి సురప్రవరున కిట్లనిరి.
“స్వామీ! మీ యనుగ్రహంబు కతంబున, విగ్రహమును సమగ్రము
గా నాకర్ణించితిమి. దయచేసి యింక సందిని సహితము ప్రసాదించి
మాకుం గర్ణరసాయనంబు గావింపుడు.” అప్పుడు సభ్యులైనమన్న
నీతిశాస్త్ర ముక్కుం డగు విష్ణుశర్మం డిట్లని చెప్పందొడంగె:—

అమ్మాడ్కి భీమసంగ్రామంబున నిహతానేకసైనిక లోకంబు
లగు మయూర మానసాకంబులకు గృధ్రచక్రవాకంబులచే త్తగిమా
త్రంబున సంధి చేయఁబడియె. ఆవిధంబు వివరించెద వినుండు.

ఆరీతిని దారుణం బగు ప్రవిదారణంబున వీరవారం బెల్ల
మారణంబు నొందినఁ జింతాక్రాంత స్వాంతుండై వరటా కాంతుండు
మంత్రిం జూచి “సర్వజ్ఞ! ఎవఁడు మనదుర్గంబున నట్లగ్ని పెట్టిన దుష్టా
త్ముడు? పగఱచేఁ బంపంబడి యెవ్వరయినఁ బ్రచ్ఛన్న వేషం బయి
మనదుర్గంబు నివాసంబుగా నుండి మనల మోస పుచ్చి, చి చ్ఛంటించి
పోరుగదా!” అనిన వినయావసతుం డయి చక్రవాక ప్రశస్తుం
డిట్లనియె.

“దేవా! దేవరవారికి నిష్కారణబంధువై యుండు నీలవర్ణుం
డిష్ట దే మొకో సపరివారంబుగాఁ గానరా కున్నాడు. నాం జూడ
నిది యంతయు నావిశ్వాసఘాతకునిచేష్టితమ యని తోచుచున్నది.
దేవర యమాయ కత్వమే దేవర నింతకుం దెచ్చినది. పుట్టుపూర్వ

ములను విచారింపక యవిశ్వసనీయు లగు నభినవాగతులయొక హృదయంబు సదయంబు గావించి నమ్మినచాపఫల మనుభవింప నేడు కాలము వచ్చినది.” అనిన రాజును క్షణమాత్రంబు స్వాంతంబునఁ జింతించి—“ఇది యంతయు మా దురదృష్టము. మా యదృష్టమిట్లుండగా నెఱరి నన వలసిన పని యేమున్నది. ఈవిషయంబున దైవప్రాతికూల్య మొక్కటియె కాని మంత్రులదోషంబు లేకంబును లేదు. మనుష్టప్రయత్నముచే గార్య మెంత చక్కఁగా సంఘటించఁ బడినను, దైవయోగము చేతం జెడిపోవును. నిటలలిఖితాక్షరంబులు తుడిచివేయ నెవ్వరిచే వగును.” అని యూహకుండెను.

అప్పుడు సవినయంబుగా మంత్రి యిట్లనియె—“లోకిములోఁ బంకితులు కానివారు తమ కొక్కవిషమదశ ప్రాప్త మయినప్పుడు, దైవమును గర్హింతురు; కాని యాత్మకర్మదోషంబుల నెఱుంగఁ జాలరు. అపథ్యానురాగు లగువోగుల లాగున నృపాలురును హిత తంత్రు లగు మంత్రులమతి నతిక్రమించి యాత్మవంచకు లయి యభి నవప్రియులం బురస్కరించుకొని కార్యంబు ముగిసినవెనుక గర్వము సర్వముం దూలి యప్పు డదృష్టముం జేరుకొందురు. సుహృదులును హితకాములును నగునచివుల వాక్యంబులాదరింపనివారు సహవాసి హితోపదేశంబు వినక చెడినదీర్ఘనూత్రుండను విసారంబుతీరున వినా శంబు నొందుదురు. అక్కఱ వక్కాణించెద నవధరింపుండు.”

ఒక్కయేటిమడుపున దీర్ఘకాలమునుండి, దీర్ఘదర్పి, ప్రాప్తకాల జ్ఞాడు, దీర్ఘనూత్రుండు, నని మత్స్యంబులు మూడు కూడి వసియించు చుండును. అట్లుండఁ గొండొకకాలంబునకు వేసవి సమీపించుడు, దీర్ఘదర్పి తక్కిటిమీల రెంటిని జేరఁజరి యిట్లనియె — “మిత్రులారా! మీరునుం జూచు చున్నారుగదా! ఆదినమున కాదినము

వేసగి మిగుల నాసన్న మగుచునున్నది. ముందు నిక్కముగా నీల్చివుండ బాత్రేడితటిని మన కొంఠాకచోటికిం బోవ శక్త్యము కాదు. కాబట్టి యిప్పుడే యాయేటం బడి వెడలి యగాధజలమును జలచర బహులమును సగు మఱియొక్కచుడువుం జేయదము. అనినఁ బ్రాప్త కాలజ్ఞుం డిట్లనియె. భవిష్యత్కర్తవ్యమునందుఁ బ్రమాణముం గానము; కాబట్టియే బుద్ధిమంతు లగువా రెప్పటి కేది ప్రాప్తమగునో యప్పు టికి దానికిం దగినట్లు కార్యము ననుష్ఠింపఁ జూతురు; కాని ముం దెప్పుడో యొప్పుమి రాబోవు నని యిప్పుడే చిత్తంబున రిత్తవిచారంబు పెట్టుకొని కుండరు. ఇట్లేమడువు మహార్థవంబువడువున నుండఁగా నిప్పుడే యంతవంత యేల! అంత వుట్టినప్పుడు పోలినతెఱంగు చూచుకొందము.” అనిన దీర్ఘనూత్రుం డేమియు నాలోచన పాలు వోవక యూర కుండె. అంతయు నివ్వచారించి దీర్ఘదర్శి యింక నిందు నిలుచుట కార్యంబు కాదని మున్ముంద మెలంకువ పడి జలసన్నుద్ధం బగు మఱియొక్కచుడువుం బ్రవేశించె. ఆవెనుకం గొన్నాళ్ళు గడచిన నెండలు మెం డగుదుఁ బూటకు జలంబు లింకఁ జొచ్చిన, జలగులు వచ్చి యూతలు, చిక్కములు, మీలపుట్టికలు మొదలగు వానితోడ నీరంబులఁ జొచ్చి, వివంబులం గలర్థువంబుల నెల్లఁ బట్టి త్రొళ్ళం గ్రుచ్చు చుండఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుం డొక్కవెరో పూహించి యం దొక్కత్రాడు నోరం గఱిచికొని గ్రుచ్చినట్లు లంటిపట్టు కొని గ్రుక్కుమి క్కనక యుండెను. అప్పుడు దీర్ఘనూత్రుం డబ్బారిం గడచునుపాయంబుఁ గానక “యేమి చేయుదు నెందుఁ జొత్తు” నని తత్తఱింపుచు నిందు నందు మిట్టిమిట్టి పడుచు దుముకు లాడు చుండఁజూచి యాకై వర్తులావాలగను లగుడంబున నడిచి మడియించిరి. అంత నాధీపరులు మీలవేటఁ జాలించి వారిచరంబులయొడర్చి

నంటినమఁటిని గడుగ మీలగుదుల జలంబుల జాఁచునప్పుడు మీనంబులనందున నిరుదాడలం ద్రాడు గజిచి పట్టుకొని గిట్టినట్టులు కదల మెదల కున్న ప్రాప్తకాలజ్ఞుడు మెల్లఁగాఁ ద్రాడు విడిచి గంభీరవారిం బ్రవేశించి ప్రాణతాణంబు కాపించుకొనియె. కాబట్టి మిత్రులహిత వచనంబులు విననివాడు దీర్ఘనూత్రునివిధంబున నంతంబుఁ జెందును. మఱియు దీని నెం యొకవిశేషంబుకూడఁ గలదు. ముందుగా ననాగ తము లగుకార్యంబుల నూహించి మెలఁకువ పడువాడు దీర్ఘదర్శి విధంబున నాపదం బారయక నుఖించును; అప్పటికిం దోచినట్టు మెరుపు పడికించి ధైర్యముతోఁ గార్యము నిర్వర్తింపఁ జూచువాడు ప్రాప్తకాలజ్ఞునితెఱంగునఁ బరమసంశయాన్వదం బయినబ్రదుకుం గాంచును; భవిష్యదర్శంబునుఁ గానక నమయించితం బగుచుపా యంబునుఁ దోచక యూరకుండువాడు దీర్ఘనూత్రునికైవడిఁ దప్పక యుప్పుడ ముప్పుఁ జెందును.

అనునప్పు డొప్పునివారివీటం బుట్టువంతల నారసి రాఁ గ్రమ్మఱఁ బంపఁబడిన ధవళాంగుండు చనుదెంచి యంచలఁరాయనిం గాంచి నమ స్కరించి యిట్లునియె. “స్వామీ! ప్రతిక్షణంబును దుర్గశోధనంబు కర్తవ్యంబని మున్నే విన్నివించుకొని యున్నాడనుగదా? దేవర నాపచనంబులయెడ ననాదరంబు చేసి యావనిం గావింపరైతిరి. అట్లేమఱి యుండుటవలనిఫల మిప్పు డనుభూతం బయినది. గృహ నీతం బయినమేఘవర్షం డనువాయసముచేతనే మనదుర్గదాహంబు చేయఁబడినది. అకేడే మీపాల నీలవర్షం డనఁ జనవరియై యుండిన వాడు. ఆప్రకారము—అనుసంతలో నాతనిమాట కడ్డము వచ్చి తల యూచి విశ్వసించి మరాళవల్లభుం డిట్లునియె. “ఔనాను; యవ శారంబువలనంగాని ప్రణయంబువలనంగాని కానివాని విశ్వసించి

నాతండు వృక్షాగ్రమున నిద్రించువానివలెనే యధఃపతితుం ~~జగము~~ సందియము లేదు. శివసంతోషోదంతంబు చెప్పుము.” అనుడు బకం బిట్లయె. “ఆప్రకారము దుర్గదాహంబు చేసి దాయపచ్చిన మేఘు వర్షునిఁ జిత్రవర్ణుండు సగౌరవంబుగా బహుకరించి, ప్రసాదమేదు రంబుగా మంత్రివంకఁ జూచి యిట్లనియె. — “కృతకృత్యుఁ డయిన భృగుఃకృతం బూరక పోరాదు. ఆతండు మనోవాక్కుల సంతోషించు ప్రతిఫల మవశ్యము కలుగవలయును. కాబట్టి యీమేఘవర్షుని నే య కర్పూరద్వీపరాజ్యంబున కభిషిక్తునిం జేయుదము” అని చెప్పు నప్పుడు పోరిచొప్పు తలఁపునం బాటి పరధ్యానముతో విచారించు చున్న రాజుం జూచి మంత్రి చక్రవాకంబు: “ప్రణిధి యేమో ముఖ్యాంశంబు మనవి యొనరింపఁ బోవుచున్నాడు. దేవర పరాకు లేక సహకల్యముగా నాకర్ణింపవలయును.” అనుడు తేడు; “ధవళాంగా! మేము చిత్తగించుచునే యున్నారము. ఏదీ! తరువాతి వృత్తాంతమును వినిపింపుము.” అనవుడు బ్రణిధి యిట్లు విన్నవించు చున్నాడు.

9169

అంత నామాటలకుఁ బ్రధానమంత్రి యైన దూరదర్శి యిట్లనియె: “దేవా! ఇప్పు డేలినవారు సెల విచ్చిన దంత యుచితం బని నేఁ దలంపను. ఈతనికి మే లొనిరింపఁ దలంపుఁ గొంటిరేని, ప్రసాదాంతరము చేయుటయె యెంతయు నర్హకార్యము. చూడఁబడి స్థానమునం బాడుకర నిడఁగూడనట్లు, మహాత్ము లుండఁదగినపదంబు నందు నీచుల నెప్పుడును నిలుపరాదు. నీచస్థానయోగ్యునిం దెచ్చి యతిశయస్థానమునందు నిలిపినభూవిభుండు, కాళ్ళం దొడుగఁ దగిన పాదుకలం దల ధరించినవానివలెఁ బరిహాసపాత్రుఁ డగును. లోకములో దేవర యెఱుంగనిది మఱి యెవ్వ రెఱుంగుదురు? పూజించినను నశ

మానించిననుగూడ నపకారంబు చేయుచుండుట యల్పులకు నైజ గుణము; శిరంబున ధరించినను గాలం ద్రోక్కినను భుజగంబు బడలు పడం గలుచును గదా? నీచులు స్వాఘ్యపదంబుం బొందుదురేని ఒకానొకప్పుడు మేలు చేసినవానికి ద్రోహంబు చేయఁ జింతింతురు. మున్నొక కాలసర్పము వణిజనిచేఁ బ్రతికింపఁబడియఁ, నాతనికి యపకారంబు చేయఁ జూచెను. దేవర కాకథ వాక్రుచ్చెడ నవధరింపుడు.

హిమవంతంబు ప్రాంతంబున నొకకాంతారంబునఁ గాలితెరువున నొక బేహరి చనుచుండెను. ఆయెడ నాయడవియందు దావపావకుండు గడు నడరి నలుగడలుఁ జాట్టి యొక్కపట్టున నొక్కపెట్టునఁ బెక్కుచెట్లం గాల్పుచుండెను. అట్లు వెంటనే మంటలు మింట నంటఁగా నానడుమ నొక్కకాలవ్యాళంబు చిక్కుకొని యొక్కడకుం బోవఁ ద్రోవఁ గానక యాకాసిం జను చున్నవాణిజనిం గని పేరెలుంగున నిల్లనియె. “ఓయార్తజనశరణ్యా! ఈయరణ్యంబు నలుదెనలుం గ్రమ్మి ముమ్మరమ్మగఁ జాట్టుకొన్న యాయెగలింబడి ప్రాణంబులు గోలుపోవలసి వచ్చెఁగా యని రక్షణోపాయంబు తోఁపుక దైవంబుంబ్రార్థించుచుండఁగా నాపాలిటిదైతంబు చందంబున సమయమున సన్నిహితం డయినాడవు. శరణాగతభరణంబున శిబిచక్రవర్తిని దలఁపింపం దగు నీయంతిటిలోకోత్తరుని శరణొందితిని. ఇక నాకేమి కొదవ; జాగు నేయక వేగ వచ్చి ప్రాణదానంబు చేసి పుణ్యమునం బొమ్ము. నే విన్నవింపఁగల దంతయు విన్నవించితిని. పిమ్మట దమచిత్తము నాథాగ్యము. అని మఱియు దీనాతిదీనంబు లగువచనంబులఁ బ్రార్థింప, నాతడు దుష్టజంతువు వ్రంతసహితము చూడఁజాలక యగణ్యకారుణ్యంబున డాయబోయి లోపల మిలమిల పెద్దలుచు నరణ్యరోదనంబు చేయు చున్న జంపాగముం గనుగొని, తనచేతికట్టుకొనకుం దెను

ద్రాటితో నొకసంచిని వ్రేలం గట్టి, యాకట్టమొదలు చేతబట్టుకొని యుపాయముగా సంచిని బాగుచే జాతి విడిచెను. తోడనే యాపన్నం బగు నాపన్నగంబు సంచిలోఁ దూటి చుట్టచుట్టుకొని యుండెను. అంత నాపణ్యాజీవుండు మెల్లఁగా సంచిని బయటఁ దీసి యాశీవిషము నొకచోట విడిచి పెట్టెను. మొక్కఁ బోయిన గుడి విడిగి మీఁదఁబడినట్టు తోడనే యాత్రాఁచు బునకొట్టుచు లేచి, మనఃస్థులు పాములం గంటఁ బడినతోడనే చంపుచుండురు. కాఁబట్టి యట్టి మాకులంబున కెల్లను మృత్యుప్రాయు లైన వారిని దొరకినపుడు దోరింపక విడువ రాదని పలుకుచు, నాలుక లార్పుచుం గవిసి యాతనిపైఁ బడి కఱవఁ బోయెను. అందుల కాతం డడలు గడలుకొని వడఁకుచుఁ బరిసరధరాధరదరీద్యారంబులు మాటుమోయ నఱచుచు సంచి నొకమూలం బాటువైచి దర్శకరము వెనుకఁబు దాను ముందును గాఁ బఱవఁ జొచ్చెను. ఆచేరున పొదలో నిడు రించు చున్న గోమాయు వాయలుకుడు విని యులికి పడి లేచి వచ్చి, ఘోషిని వణిక్కిరోమణికిని నడుమ నిలిచి యిట్లనియె. “ఓయరగ రాజమా! ఏల యూరక రోజుచు నీపాటుఁబోతువెంటం బడి పరు గెత్తుచున్నాడవు? ఇంచుక నీవు నిలిచి నీవార్త నాతోడఁ జెప్పుము. నాచేత నగు సాహాయ్యం బున్నం జేసెదను” అనినం గృష్ణాహి తన యావద్వృత్తాంతంబును బూసగ్రుచ్చిసరితిని వినిపించెను. అది విని యుక్కజం పడినట్లభినయించుచు నక్క యిట్లనియె: “ఓమిత్రమా! ఇప్పుడు నీవు చెప్పినచరిత్రము విస్రంభపాత్రముగా నేఁ జింతింపను. ఈసంచి యెక్కడ? నీదేహమెక్కడ? దీనిలో నీవు దూఱుట యెక్కడ? నీవు చూడఁబోయిన జెద్దబారెఁ దున్నావు; సంచియో వట్టుచున్న జేనెఁడు లేదు. నీవింధు మరలఁ జొచ్చి చూపువఱకును

సీమాట సత్య మని విశ్వసించఁ జాలను. ” అనుకు నానాగుఁబా మప్పుడ సంచిం బ్రవేశించి, తొల్లించియట్టుల చుట్టఁ జాట్టుకొని లోపల నిమిడి యుండెను. వెంటనే యాస్థుగాలము, మోమున వైవర్ణ్యంబు మిగులఁ బెదవులు తడువుచు నిలుచున్న యాపరిజ్ఞానకుఁ జేసెఁగఁ జేసి యాసంచిమూతిని గట్టిగా దారముతో బిగింపు మని చెప్పెను. అతఁ డాప్రకారము చేసి, తనచేతిబడియతో సంచిమూత నాలుగుమోదులు మోచి దండకూకమున స్వర్గలోకమునకుం బుచ్చి, జంబుకంబుం గొనియూడి తనదారిఁ బోయెను.

కాఁబట్టి త్సుద్రులు తమ కులకారంబు చూపించారికే యవకారంబుఁ దలంతురు. అంతియ కాక, ముక్కడులయెడం జేసిన యవకారంబును నిసుకయందు రచించినముద్రయుఁ బోలెఁ జాలకాలంబు నిలువదు. మార్జాలంబును ధర్మకర్తగా భావించి నేమింపఁ బోయినశశకపింజలములకుం బోలెఁ దమకెప్పుడు కీడు మూఁడునో యని యెంచి, ప్రజలును నల్పునిం గొలిచి యుండ నొడఁబడరు. మీ కాకథ వాక్రుచ్చెద నాలింపుఁడు.

వింధ్యాటవిలో నొకవృక్షకోటరంబునఁ జరకాలమునుండి కపింజలంబున పక్షియొకటి కాపురంబుండును. ఒకనాటి సూర్యాస్తమ యసమయంబున మొయిలు మొత్తమ్ములు వియత్తల మెల్లఁ గాఱు క్రమ్ముకొని కడవలం ద్రిమ్మరించిన ట్టాకజడివాన కురిసెను. ఆవర్షంబునం దడిసి తడసి యాపులుండు వేళకుఁ దొట్టఁ జేర లేక పోయెను. అప్పుడు దీర్ఘకర్ణం బనుశశం బొక్కండు భృశంబును వానను నాని యాశకుంతం బుండుతరుకోటరంబు చేరి, నమ్మదిగా నంను మఖ నిద్ర చేయు చుండెను. ఇంతలోఁ గపింజలము తననివాసస్థలి న్నెదకు కొనుచుఁ జిమ్మచీకటిలో వచ్చి లోన నిదురించు కుండేటిం గని

యనలించి కోపంబు గడుగ నిట్లనియె: “హీ! శతాధమా! నే నింటలేనియెడ వచ్చి నీవు కావరంబున నాకృహం బాక్రమించుకొని నిశ్శక్తిముగా శమంబు చున్నాడవు. ఇకపైన నాలస్యంబు చేయక నాయిల్లు నాకు విడిచి యవలికి లేచి పో. మాకు పోకుంటివా నీప్రాణములు నీవి కావు” అనిన గరుడంబున శశం బి ట్లనియె. “చాలు: జాలు. నీదెవరింపుమాట లింతటితో: గట్టి పెట్టుము. దీక్షకర్ణునిముందటనా బీరంబులు పలుక వచ్చితివి? వాపీకూపంబు బును, దటాకంబులును, దరునివరంబులును నెన్నగు ముందుగా నాక్ర మించుకొందురో నాటికి వారిని గాని యెల్లకాలముఁ బ్రత్యేకముగా నొకరినొకరులు గావు. మా టాడక పో పో. పో నొల్ల వే నెమ్మడ కైసం దగవునకు రా పోదము” అనిన “స్వయంహారమునకు ర మ్మన్న చో రానన వచ్చునా? ఈరాత్రి పుచ్చి వేగిం పోదము. అందాడ గొంచె మోపిక పెట్టుము.” అని యాకొననరాత్రి నెట్లో వేగింది తూరుపు తెల్లనాటును శశంబును లేపి, దానితో: దగవునకు పోదము నకువు నుని నాలుగడుగులువెట్టి, యాపిట్ట ముంచివాడంబు: దీర్ఘ గలవార డెవ్వ: డనిన దీక్షకర్ణు డిట్లనియె “నర్మదానదీతీరంబున దక్షిణక్షుగ డనుమాఝాలనల్లభుం డొకండు గలఁడు. అతఁడు బహుకాల వృద్ధుడు; బహుస్వయంహారదర్శి; శాంతమూర్తి; సభ్యుఁడు. అతఁడే మనచిక్కు వదలించఁ దగినవాఁడు.” అనిన గాఁ పోయి నని యొడఁబడి యాకపింజలము కుండేటితోడఁ గూడఁ గాత్యైరుపురం జని చని మిట్టచుధ్యాహ్నమున నాజీర్ణోతు పుండుకావుం జేరెను. ఆహా! కాలంబు చేరు వయిరఁ దల లుత్తించుకొని పోవుచోటికే పాదంబు లెంతదూర మయిన, శరీరధారుల నీడ్చుకొని పోవును గదా; అట్లాశశకపింజలములు గమ్యస్థానంబు: జేరి, పురోభాగమున వృద్ధ

మార్జాలునిం గాంచి, కపటధార్మికుడును శేవలజితరవూరకుం
 డును నని యెఱుంగక యిట్లనియెను. “ఓ మార్జాలనాయకా!
 మాలో మాకు స్థలవివాదం బొక్కటి వుట్టి దానిని ధర్మ
 స్వయావుల రగుప్యామిసమ్ముఖమ్మునం దీర్చుకోవలెనని బహుమారము
 నుండి యాస పడి వచ్చినవారము. మమ్ముఁ దడవు కూర్చుండఁ
 జెట్లక నిచ్చక్షపాతకముగా వేగిరము మాన్యవహంగంబు తీర్చి మమ్ము
 మానెలవులకు బంపివేయుము.” అనిన నాముకునలిప్పి యిల్లనియె:-
 ‘అయ్యలారా! మీరేమో దూరమునుండి చెప్పుచున్నారు. జరాధరం
 బునకుఁ బాండ్రాయణాచివ్రతంబులు తోడువడఁ గృశించి యింద్రియ
 పటుత్వము తగ్గి యున్నవాడఁ గాన నాశ్రవణంబులు దూరమునుండి
 మీవాక్యంబులఁ దిన్నఁగా గ్రహింప నేర కున్నవి. మీరీరువురం
 జెఱియొక చెవి చెంతం జేరి మీమీవివాదాంశంబులఁదేట పడ నుచ్చై
 స్స్వనంబునం దెఱువునది. మాకనుస్థానసమయంబు సమీపించు
 చున్నది; మాధ్యాహ్నికంబు లొనరించి దానధర్మములు చేశోవలెను.
 అయినను దగవు తీర్చఁ గలవా రెండ జెందజ్ఞో యుండ మీరు వారి
 నేరింగాదని, నే నేమో నిచ్చక్షపాతముగాఁ దీర్చువాడ నని విని
 కడుదవ్వులనుండి వచ్చియున్నవారు. అట్టి మిమ్మూరక పంపుట మము
 బోఁటితవన్యులకు ధర్మంబు గాదు. ఈలోకములోనే యెల్లకాలము
 మట్టి కట్టుకొని యూఁగు లాడఁ బోము. కాలధర్మము నొంది నప్పుడు
 ధగ్గమొక్కటి దక్క నీలోకములోని వేవియుఁ గూడ రావు. కాబట్టి
 యట్టిధర్మమును మాత్రము వేయియాపదలు వచ్చినను జెడ నాడు
 శోక కాపాడుకొనుచు రావలెను. ఇది యెంతయు సత్యము. సత్య
 మెప్పుడును దప్పరాదు. సత్యమే సర్వశుభములకు మూలము. సత్యము
 పకుఁదోడు భూతదయయు నుండవలెను. భూతదయయే సమస్త ధర్మ

ములకు నలంకారము. తనదేహమున నొక్కకంటకము సోకినంతనె
యెంతనొప్పి కలుగునో యెల్లదేహధారుల శరీరవేదనయు నట్టిదే కదా
యని యెఱింగి తత్త్వజ్ఞు లెప్పుడును హింసకుం గడుదప్పుగఁ జరియింపు
చుందురు. క్రూరకర్ము లీయర్థం బెఱుంగక దయయు ధర్మంబును
విడిచి దేహయాత్రామాత్రమునకై వరోపతాపంబు చేయఁ బాలు
పడుదురు. “స్వాశ్రితావససమోనహిధర్మ” యని వేదములు ఘోషిం
చును గదా! కాబట్టి యాశ్రిత రక్షణమునకు సమాన మయిన
ధర్మము మఱియొకటి లేదు. విషాధం బగు లోభంబును మొట్ట
మొదట మొదలంట నున్నానింప వలయును. ఎంత సంపాదించినను
బ్రాణావసాన సమయంబున లోకములోని దేదైనఁ దలఁ గట్టుకొని
పోదుమే? ఓమగాళా! పాపభూయిష్ఠం బయిన యీ కలికాలంబున
నీవెందఱి వశవర్తులం గావించుకొని యెందఱిచే నెన్ని దుష్కార్య
ములఁ జేయించుచున్నావు? ఓహో! నీపేరు తలంపునఁ బాఠినంతనె
నాగుండెలు పగులుచున్నవి! అని యవ్వగ్గుబిల్లి చల్లని మాలలతో
నల్లన ధర్మోపన్యాసంబులు నేయుచుండ నా శశకపింజలములు విశ్వా
సముతో బిడాలమును డాయం బోయి రెండును రెండు చెవులలోను
దనతన వ్యవహారమును జెప్పుకొనుచుండ, పిట్టతగవు పిల్లి తీర్చ
నన్న ట్లాజరతమార్జారంబు కాళ్ళతో నారెంటిని జిక్కుబట్టి
యొక్కట మెడలు కొఱికి చిత్రవధం బొనరించెను. ప్రాణ ప్రమాణ
వేళ నృశకపింజలములు: “అయ్యో! ఒక్కరాత్రి కివ్వకు పరున్న నేమి
యని’ యూరకుండక లేనిపోని వివాదంబు పెట్టుకొని తగవునకుం
బోవున మనుదుర్బుద్ధి యొకటి పుట్ట నుఖముగా బ్రదుక లేక వేకువ
జామునఁ బడిపోయినట్టు లేచి యింతదూరము పరుగెత్తుకొని వచ్చి,
యాఖలునీ నాశ్రయించి వీనిదిథ్యా వాదములు విని వృథా శ్రమ

పడి దుర్మరణంబుఁ దెచ్చుకొంటిమి. పోరు నష్ట పొందులాభము నన్న లోకోక్తి యెన్నఁదైన యర్థ మగునా? వినాశకాలము సమీపించినప్పు డెవ్వరియూలోచులు నేల పనికి వచ్చును? తానొకటి తలచిన దైవ మొకటి తలచును. 'అలాటేభా నవునః ప్రయతే' యన వినమే?" అని చింతించుచుఁ బ్రాణములు విడిచెను. మార్జాలమును యధేష్టంబుగ రెండుమూడు దినము లాహారంబు వెదకుకొనకకృతలేక వానిని భక్షించుచుండెను.

అప్పుడు చిత్రవర్ణుడు దూరదర్శిం జూచి, "మంత్రివరా! నీవు చెప్పినట్లు మేమువర్ణుని కుప కారాంతమునే చేయుదము. కాని ముచ్చుండు చేయ వలసినదని నొక దానిం జెప్పెదను వినుము. మనచే నశ్రమంబున జయింపఁబడిన కర్పూరద్వీపమునకు మరల నీమేఘ వర్షునినే పంపుదము. ఈతండు చని యారాజ్యమునం గల యుత్తమ పదార్థముల నెల్ల నిరాయాసంబున నిచ్చుటకే గొనిరాఁ గలఁడు. అప్పు డాతెచ్చినవానిలోఁ గొన్ని యపూర్వవస్తువుల మనయాత్మలకుం బుత్తమః; కొన్ని మేలి వస్తువులు ప్రకృతివర్గంబున కొనఁగలుగుము; మిగిలిన వానిని యధేచ్ఛముగా మన మనుభవింపఁగలము. ఆపయిని నిష్కంఠకముగా మనమే యెల్లకాలము జలనంబు లేకుండ నాదీవి దొరతనంబు జెల్లింపఁ గలము. అను రాజువచనంబులు విని నవ్వి దూరదర్శి వినయ విధేయత్వంబులు కాన్పింప మెల్లఁగా నిట్లనియె. "దేవా! అనాగత కార్యంబులం దలచి సంతోషింపరాదని నయ విదులు పలుకుదురు. మనోరథ రాజ్యపాలనంబున నానందించువాఁడు కడపలఁ జేలపిండికుండం బగులఁ గొట్టుకొన్న మేదిసీ దివిజనివలెనే నివాదంబునొందును. అకథ వినిపించెదను. వినుండి.

అయోధ్యానగరంబున దేవశర్మ యను బ్రాహ్మణుఁ
 డొకఁడు గలఁడు. ఆమహీనురుఁడు మహావిషువత్సక్రాంతినాఁడు
 మఱియొక విప్రునియింట శ్రాద్ధమునంపు నిమంత్రితుఁడై, యొక
 సక్తుపూర్ణశరావమును దానముగాఁ బరిగ్రహించెను. అందున
 కాశండు డెందంబున సమందానందము నొంది, యాసక్తు
 ఘటముఁ గొని యిరవున కరుదెంచుచుఁ గడుపార శ్రాద్ధభోజనంబు
 చేసి యుంటఁజేసి నడవజాలక యాయానవడుచు బొజ్జ నిమురుకొనుచు
 మెల్లన మార్గంబున నొకకుంభకారుని గృహంబు చేరి యరుగు
 మీఁద దొంతరులుగా నిడిన కడవలకడఁ దననీరుకావిదోవతిఁజేచి,
 తలకుఁ జాట్టివయంగవస్త్రము తీసి చుట్టకుదురు గాఁ జేసి దానుపయిని
 సక్తుభండంబు నిడి, సక్తురక్షణార్థంబు దక్షిణహస్తంబున దండంబు
 నొకదానిని ధరించి, యెడమచేయి తలగడగా నిడుకొని యావంచె
 మీఁద శయనించి, కన్ను లర మోడ్చి మితిమీరిన కోరికలు కోరుచు
 నిట్లు చింతించెను. “ఈసక్తువును మంచివెల వచ్చినప్పు డమ్మి
 యొకపాఁడిమేఁకను గొనియెదను. అది యేఁటెట రెండేసిపిల్లలఁ
 బెట్టుచుండును. అవియు వానికిఁ బుట్టినవియు సంవత్సరక్రమమున
 బెరిగి కొన్ని హాసనములలో బహుసహస్రము లగును. అప్పుడు
 వాని సన్నిటిని విక్రయించి నూలు పాడిమొదవులం గొందును.
 ఆధేనుశతమును గతిపయ్యాబ్దములలోఁ బెక్కుదూడల నీనును. అవి
 యన్నియుఁ గాలక్రమమున మందలుమందలుగా వర్ధిల్లి, దోడ్లునిండి
 పోవును. ఆవల వానిలోఁ గొన్నిటితో వివిధ వ్యవసాయము
 సాగించి, పొలములలోఁ బండిన పంటలలోఁ గొంత విక్రయించి లక్ష
 సంఖ్యలధనము నార్జించెనను; మఱికొన్ని కోడెల నమ్మి సొమ్ము కూడఁ
 బెట్టెదను. అవిత్తముతో సత్తతి నేను గోటిశ్వరుఁడ నగుదును.

ఆపిమ్మట మాయంట నేమూలఁ జూచినను రొక్కము వెళ్లసము
గా మూలుగు చుండుట నెఱిగి యెల్లవారును నాకు 'మేము కన్య
నిచ్చెదము మేము కన్యనిచ్చెద' మని యింటిచుట్టును దిరిగి పోవు
చుందురు. అందులోఁ గులగుణరూపసమన్విత యగు నొక్కతన్విం
బెండ్లియాడెదను. ఆలలనవలన నాకు మారునిం బోలుకుమారుండోకఁడు
కలుగును. వానికి మాసోమశర్మపేరే తప్పక పెట్టెదను. గృహకృత్య
నిర్వహణాయత్తచిత్తంబున నానుందరి నందను నెత్తుకోక నా
ముందఱి విడిచి పోవఁ గోపంబు వట్టలేక వెనుకపాలునఁ బోయి యా
మగువ నీలగుడంబున నే నాలుగడపు లడఁచెదను." అను సమయమునఁ
గొంచెము నిద్రవచ్చి తెప్పలు వాల్చి నిజముగా భార్యవచ్చి
మ్రోలనిలుచున్నట్టు కలవరించి, యాగ్రహంబునఁ దనకుడిచేత
నున్నదండముతో నాపిండికుండను భిన్నభిన్నములుగాఁ గొట్టెను.
కట్టివిసరునప్పు డాదెబ్బలలోఁ గొన్ని యాచేరువ నున్న భాండ
వట్టులకుం దగిలి కొన్నికుండలు పగిలి పోయెను. ఆచప్పుడు విని
యడరిపడి లోలనినుండి కుమ్మరివాఁడు పరుగెత్తుకొని వచ్చి యా
వెడఁగుబాపయ్యకు నాలుగుబహుమానంబు లర్పించి, వడివడి
నావుడమివేల్పును జావడి వెడల నడఁచెను. కాబట్టి యెందును
రాఁబోవు కార్యంబులం దడవికొని, సంతోషించువాఁడు మున్నున్న
దానిం గూడఁ జెడఁగొట్టుకొనుటయె కాక, సరివారిలో దూఱు
పడయును.

అప్పుడు మయూరసార్వభౌముండు మంత్రం జూచి యి
ట్లనియె: "దూరదర్శి! నీ వీవఱకును వదియించిన దంతయు నాద
రణీయం బయి యున్నది. నీమాట చోప్పున మేఘవర్షుని రాజ్యం
బునకుఁ బట్టరిలు కట్టఁ గూడమికి మేమును నొప్పుకొన్నారము.

ఇతఁ గర్హరద్యీపపరిపాలనంబును మనవారిలో నేరి నియోగింప వలెనో వాక్రువ్వుము.” అనిన మండహాసంబు గావించి, సగౌరవముగా దూరదర్శి యిట్లనియె.

“నేవా! మన మిప్పు డాహిరణ్యగర్భునిఁ బరాజయంబు నొందింపం గలుగుట మాయోపాయముచేతఁ గాని, నిక్కంపుఁబోరుషంబు చేతం గాదు. అతఁడు మహాసత్త్వసంపన్నుండు; ప్రజారంజకుండు; అసమానమానమహితుండు. కావున నీయవమానంబున కోర్చి యాతం దూర కుండువాఁడు కాఁడు. ఉన్న ట్టుండి యెప్పుడో యే మటుపాటున మనపయిం బడి పగఁ దీర్చుకొన సమయంబుకొఱకుఁ బ్రీతిఁపించుచుండును. అతనిమంత్రియు ననన్యసామాన్య శేముషీ మంతుఁడు; సర్వంకషప్రజ్ఞగలవాఁడు; పౌఢస్యధన్యుఁడు; ప్రతాప దీప్తిఁడు. కాలచోదితుం డయి వెనుక తేఁ డాతనిమంత్రంబుదెన ననాదరంబు సేయుటంజేసి యీమేఘవర్షున కందుఁ జేరంగలిగెను గాని, హిరణ్యగర్భుం డప్పు డాతనిమంత్రంబునే నమ్ముకొని ప్రవర్తించెనేని యంతకుముందు మన మెక్కడ నుండవలసినవారమో దేవరయే యూహింపఁ దగి యుండును. వెనుక నొకసారి నమ్మి భంగపడి యున్నవాఁ డవుటంజేసి తొంటియ ప్లేమటి యుండక యింక జాగరూకతతో మంత్రివాక్యములనే వేదవాక్యములనుగా మన్నించుఁ గాన, ముందు మనయాట లేమియు నాతనికిడ సాగవు. ఇంతియ కాక రాబోవునది వర్షాకాలము. జలపక్షు లగుటంజేసి యాతనిసైనిక నికాయంబుల కది యాలంబున కనుకూలకాలంబై చూపట్టును. స్థల పక్షు లగుమనపక్షమువారికో వర్షాకాలదినంబులు దుర్దినంబులై యయి కానఁబడును. కాబట్టి హిరణ్యగర్భునితోడ సంధి గావించు కొని యాతనిరాజ్యం బాతని కొనంగుట సముచితకార్యము. హిరణ్య

గర్భుని సంగరంబున జయించితి మన్నద్రతిష్ఠ యీరణకే వచ్చి యున్నది. దానిజేసి యీక దేవతేంద్రి లోకంబున శాశ్వతంబుగ నెఱుగొనఁ గలదు. అంతకిన్న మనకుఁ గావలసిన దేమి? హిరణ్యగర్భుడు దేశకాలానుకూలంబు తెఱచి గెఱింగి మరల సంగరంబునకు రాక తక్కుడు. పరమర్థభేదనోపాయధౌరేయం డగుసర్వజ్ఞునిబుద్ధిసంపదకుఁ దోడు సహాయసంపదంగూడఁ బడసి దడంబుతోడ దానివెడలి మనలం దొడరు మరాళరాజున కాజి యిచ్చి నొచ్చి యోగి, దిగ్దేశముల వ్యాపించిన యశస్యును గోలుపోక నిలుపుకొనుట శుక్తము; కేఁ జెప్పవలసింది చెప్పితిని. ఇంక దేవరఘ్నము.” అనినఁ బకపక నవ్వి బలదన్పంబున నాతనిచూటలు పాటింపక శిఖండింద్రుం డిట్లనియె.

నీవేమో లోకములో లేనియూహలనెల్ల నల్లి నేర్పు మెయిన్నిరాధారముగా నాకాశహర్మ్యమును నిర్మింపఁజూచు చున్నాడవు. కాని యది యుక్తిమారుతఁబుతాఁకునకుం గదలక నిలుచు నేరదు. సంగ్రామంబున సర్వంబును బోఁగొట్టుకొని ప్రాణమాత్రాంశిష్ఠుడై యోడి పాఱినహిరణ్యగర్భుం డెక్కడ? సంగ్రామవిజయగర్వోన్నతి న్నాఁగు లేక మలయు చున్న చిత్రవర్ణుని నాతండు భండనంబుం దాడి మానప్రాణంబులు గోలుపోక నిలిచి గెలుచు టెక్కడ? ఈమాట లెవ్వరయిన విన్ననవ్వుదురు. బాహుబలంబున నార్జించుకొన్న నేల నాచికో లేక నిష్కారణముగాఁ జేవిడుచుట వీరధర్మంబు గాదు. రణవిజతుం డగుహిరణ్యగర్భుం డిప్పుడు నాచేతిలోనివాడ. అతని నాతనిరాజ్యంబును నాయుచ్చవచ్చినట్లు చేయఁగలవాడను. నీ విక వేయి చెప్పినను రాజ్యంబు విడువఁగలవాడను గాను. ఇంక నీవిషయమున నీవు నాతోడ నేమియుఁ జెప్ప వలదు.” అని, వీరగర్వంబునఁ గొలుపు విడిచి లోపలిమందిరంబునకుం జనియెను. అంత

మంత్రి మొదలగువాగును దమతము నెలవులకు కరిగిరి. కేనును దేవరకు వార్తావిశేషంబులు విన్నవింపఁ గ్రన్నఁ జనువెంచితిని. అని ధవళాంగుండు సర్వంబును నివేదింప, రాజానుమతంబున సర్వజ్ఞుఁ డాతని కిట్లనియె “ధవళాంగా! నీవు మార్గాయాసంబునఁ గడు బడలి యున్నవాడవు. ఇప్పుడు గృహంబునకుం బోయి యలసట వాటిగొని, పిమ్మట నెమ్మదిగా మఱియొకసారి దొరవారిని సందర్శించుకొమ్ము. నీకు మేము మిక్కిలి శ్రమ యిచ్చినారము. నీస్వామిభక్తిని గార్య విర్వాహకత్వంబునకును స్వామియు నేమును స్వాంతంబున సంతయు సంతసించినారము. నీ వింకఁ బోయి రమ్ము.” అని ఏడుగో లిచ్చిన, నాబకంబును మనంబునఁ గరంబు నయంబును భయంబును గడురఱేసికొని మంత్రికిని మ్రొక్కి తనయిక్కకుం జనియెను.

ధవళాంగుండు నిజమందిరంబున కరిగినయనంతరంబున హిరణ్య గర్భుండు మంత్రితోడ నేకత ముండి, కార్యాలోచనం బడిగినఁ బ్రెగ్గడ యిట్లనియె. మన మీవఱకే బవరంబున నోటువడి వాసి చెడియున్న వార మగుటంజేసి, యిప్పు డావిరోధి వరూధినీజాలంబు నెక్కటిం దాఁకి వీర చెడక నిలువఁజాలము. బలశాలి యగు విరోధిని సాధింపఁ దలపు గొన్నవాడు. అంతకంటె బలవంతునితోడ జెలికారంబు వాటించి యామేటిమగనిం దనవైరిమీఁదికిం బ్రేరేపవలయునని నీతి విద్యావిదులు పలుకుదురు. గంధగజం బుబ్బలిలోఁ దగులుకొన్నప్పుడు గంధగజంబే లేవనెత్తవలెనుగాని యాపని యొక్కఁముక్కడిమ్ముగఁబు చేతఁ గానేరదు. సింహశద్విపాధినాథుం డగు మహాబలాధిధానసారప కులపవిత్రుండు మనకుం బరమమిత్రుండు గలండు. అతనిపాలి కిప్పుడ దూతను బంపి, జంబూద్వీపంబునయి దండు వెడలి మనకుఁ దోడు నూప వేడుకొనవలయును. ఇప్పటి కిదియ నాకుం జూడ నవశ్యకత

వలెబుగఁ దోచుచున్నది.” అనిన తేదనఁ గడు నలరి మంత్రిం గొనియాడి, శకుంత ప్రకారంబున వేగంబ నుగుప్తంబుగా నొకలేఖ లిఖించి, పదిలంబుగా ముద్రవైచి, విచిత్రుండను బకంబును రహస్యంబుగఁ బిలిపించి, యాలేఖ పతనిచేత నిచ్చి సింహభద్రీవంబునకుం బుచ్చెను.

అంత నచ్చటఁ జిత్రవర్ణుండు మఱియొకనాడు నిడుకొలు పుంకి నానావిచయంబులు మాచ్చటించుచు, బ్రసంగవశంబునఁ గన్పొందెను. చాల నచ్చి మేఘవర్ణునితో నిట్లనియె. “ఓయీ, మేఘవర్ణ! నీవు బహువారములు కర్పూరసింహమునండి వచ్చితివి గదా! హిరణ్యగర్భుఁ డెట్టిగుణములు గలవాడో యాశనియ్యతి యనిక మెట్లీనో నీవు చక్కఁగా గ్రహించి గుండువు కాబట్టి వాని నెల్ల మూకడ వివరింపుమా చూశము.” అనినఁ గాకంబి ట్లనియె: “హిరణ్యగర్భునిహారాజ మహాశయుడు; సత్వసాధుడు; జాగ్రూగుడు మంత్రి సర్వజ్ఞుడును సర్వవిధంబుల సమర్థుడు; ప్రెగ్గడతనంబున నాతనితోడ నీడగు ప్రయోజకుని నొండొక్కనిం గానము.” అనినఁ జిత్రవర్ణుండు తల యూచి మందహాసపూర్వ కంబుగా నిట్లనియె. “అంతటి మహాశయుం డగుటచేత నాహిరణ్య గర్భుండు నీచేత సంతసులభముగా వృద్ధితుఁ డయ్యెను? ఏ దేవీ! ఇతఁ గొంత చెప్పుమా!” అనిన వాయసముఖ్యుం డిట్లనియె. “విశ్వాసముకతంబున నేమిటి యున్నవానిని పంచించుట యొక ఘన కార్యము కాదు. సమ్యక్ముచేతఁ దొడమీఁదఁ దల నిడుకొని నఖయుగా నిదురించుచున్నవానిని గొంతు కోయుట యొకపౌరుష మగునా! నెల్లని నెల్ల నీళ్ళను దెల్లని నెల్లఁ బాలును ననుకొను నమా యికులు తమవలెనే లోకములో నెల్లవారును సత్యవాదులును

సర్వవస్తువులును నిష్కపటులును ననుకొందురు. లోపల నుండు
మాయలును మర్మములును నెఱుంగ రాకుండ నేనువుమొయి మిష్ట
నులు చెప్పు తేనెమాటలకు మోస పోయి ప్రథమమున వారివలం
దగులుకొందురు. ఒకటి రెండుమాటు లనుభవమునుచుమీఁదటఁ దరు
వాతివిషయములలో మిక్కిలి జాగ్రత్త గలిగి యుందురు. ఎవ్వరైనఁ
గ్రోతగా నచ్చినవానిగుణంబు లిట్టి వని వానిమాటలనుబట్టి నిశ్చ
యించుకొవలెను గాని మనసులో నే మున్నదో లోపలఁ జొచ్చి
చూడ లేరు గదా! పూర్వ మొకయర్థమునుండు కొందఱు భూర్తుల
చేత మోస పుచ్చబడ లేరా? దేవక కాకభ, వినిపించెదను
వినుండు.

బ్రాహ్మణుండు పరమభావముఁ దోక్షఁడు తన యధ్యరా
ర్థంబు నల్లమేఁక నొకదానిం గొని మెడకుఁ బగ్గ మగ్గలముగా బిందె
మించువేడుకతోడ నింటి కీడ్చుకొని పోవు చుండెను. త్రోవలో నొక
చెఱుపుగట్టుమీఁదఁ గూర్చుండి చూచి దున్నయంబుఁ గొంఱు
దుర్మార్గు లాయనంబును గాఁజేయవలెనని తలంచి తమలోఁ బా
మిట్లు చింతించిరి. ఈధరామరుం డదే బలిసిఁమేకపోతుం గొనిపోవు
చున్నవాఁడు. ఒక్కనిచ్చు మిచ్చి కొంద మన్నను మం కిట్టి క్రొవ్వి
నది నాధారణముగా దొరికదు. ఈవైదికశిఖామణి నేలఁబడైన
వంటంది యాభాగంబు నివ్వు డవహరించితిమిని హరిమూలనముల
వఱకుఁ బుష్కలముగా మన మనన్యౌషేక్షంబుగ మారంభక్షణంబు
నేయవచ్చును. అనునెడ నొకభూర్తుండు నడుమ నడ్డము వచ్చి యి
ట్లనియె. “ఈబ్రాహ్మణుండు పిళాచమువలెఁ బట్టుకొని యేమఱక
యీమేఁకం గొలతున కురి పోసి భగావగాంబు రేగ లాగుకొని
పోవుచుండఁ, బట్టవగలు నట్టనడువిధిలో మన మిట్లు దీని నత్తుకొని

పోయి ప్రజలకన్నలు గప్పఁ గలము ? రాజభటులును భయంకరులయి యనుకింకరులవలె దండహస్తాలై యూర నెల్లడఁ దిరుగులాడుచున్నారు. మనల నొకవేళ దొంగల మని పట్టుకొనిపోయి, చండతాసనుఁ డగురాజనెదురం బెట్టినఁ గ్రూరశిక్షలకుం గుఱి కావలసి వచ్చును. దైవ విచ్చినమాత్రము సుఖముగఁ గుడిచి కూర్చుండ లేక తల క్రొప్పి యకార్యకరణంబునకుం జొచ్చితిమేని, మన కందఱకు నేకకాలంబునఁ గాలంబు చేరు వగును. ఈవృద్ధప్రయత్నముచే మన కవమానం ఒగుట దక్క నభిమతకార్యసిద్ధి యొదవ నేరదు. నాబుద్ధి విని యింక సీప్రయత్నంబు మానుడు.” అనినం బకవక నవ్వి బౌల్బమునుండియు మోసపుఁబనుల నాఱి తేఱిన యొకవృద్ధవంచకుం డిట్లనియె. — నీకు లోకానుభవంబు చాలమిండేసి బేలతనంబున బాల హక్యంబులు పలుకు చున్నాడవు. నిజముగా నావంటి ప్రాధుఁడు దలఁచుకొన్న సీయల్పకార్యంబు సాధించుట యెంత పని ? ఫాలాత్మునైనను మోసపుచ్చి యభిమతంబు తుదముట్టించును. చూడు మే నిదె నీవు చూచుచుండ నాశక్తిచేత నీమేఱపోతును గుక్కను జేసి తీసుకొని వచ్చి మీకందఱకుఁ గాంక్షలు దీఱ దీనిమాంసమున విందు చేసి మీచేత నిప్పుడె మెప్పించు కొందును. తొల్లింటికాలంబున నొకమర్కటంబు మకరంబును మోసపుచ్చి కాదే తనప్రాణంబులఁ గాపాడుకొనెను. మీకక్కఱ వక్కాణించెదఁ జక్కఁగా వినుండి.

పశ్చిమసముద్రతీరంబున నుండునడవియందు బలవర్ధనుఁ డను వ్లవంగపుంగవుం డొకండు వసియించుచుండును. అతండు వార్ధక్యంబున హీనసత్త్వం డగుట చూచి జ్ఞాతులు సర్వముం దోచుకొని యాతని నిల్లు వెడలనడచిరి. బలవర్ధనుండును నడవులపాలయి పోయి పోయి, దపతనదంబుతీరంబున ఫలభరితంబై యున్నయొక్క మేడిచెట్టు

నాశ్రయించి, తత్ఫలాహారంబున శరీరధారణంబు గావించుకొనుచుండెను. ఇట్లు ఫలమాత్రమునఁ బ్రాణభరణము జేసికొనుచు నాయుదుంబరవృక్షముమీఁదఁ జిరకాలము నిర్విచారముగా నుండి, యొక్కనాఁడు వండ్లం దినుచుండ వలకేలం బట్టుకొన్నవండు ప్రమాదవశంబునం జాటి నీరంబులం బడ బుడబుడశబ్దం బొక్కటి వుట్టెను. వానరమున కా నిసదము శ్రవణానందముగా నున్నఁ దనమర్కట చేష్టలు బయల్పడ బలవర్ధనం డవారిగ వారిలోపల ఫలములఁ బడవేయఁ జొచ్చెను. దైవవశంబున నావేళనా' ఛాయకయి వచ్చి చెట్టుక్రింద నీడం బండుకొని యున్న క్రకచం బను మకరం బొకవండు కొని చప్పరించి జవ్వా కింపుగా భక్షించి రుచి మరగి మఱియు నోరార వానరము రాలుఫలములనెల్ల మెల్ల మెల్లఁగా నాలుక త్రువ్వడుల్ల నారగింపచాగెను. ఇట్లు ఫలాపేక్షంజేసి యామొసలి ముసలి కోతితో మైత్రి చేసికొని, యిల్లును వాకిలియు మఱచి యాలుబిడ్డలం దలపెట్టక నెలకొలంది నిచ్చటనే కాలక్షేపము చేయుచుండెను. అంత గృహంబున నాతనిగృహిణి దుస్సహం బగువతివిరహంబునకుం దాళఁ జాలక పెనిమిటిం దలంచుకొని యవరోరాత్రములు నేత్రముల నీరు సంతత ధారగాఁ గాఱ నేడ్చుచు, నొక్కదూతిం బిలిచి ప్రాణనాయకుని విలంబనకారణం బారసి యాతని సుఖవార్తను జెవుల వేసి మేనం బ్రాణంబుల నిలుపు మని బహువిధంబులఁ బ్రార్థించెను. ఆదూతికయు సతిరయంబునం గదలి వెదకుచు వచ్చి యామేడిచెట్టునీడను గోతితోడఁ గూడ నుండి వేడుకమాట లాడుచున్న క్రకచునింజూచి పోయి దీనాననంబుతో నామానిని యడుగులఁ బడి, “మగువా! నీమగఁ డొకకోతిముగుదం దగులుకొని మగుడ నెలవునకు రాజాలకున్నాఁడని, యున్నవి కొన్నియు లేనివి కొన్నియుఁ గల్పించిగ్రుడ్లనీరుగ్రుక్కు

కొనఁచు విడిపించెను. పతి యొడొకసతిం దవిలి యున్నాఁడన్న
 పలుకులు మాలకులవలె జెవిని బడినమాత్రమున నుల్లము నల్లన
 నొల్లఁబోయి యల్లనఁ దెలి వొంది యామొసలి చెలువ చెలువుని
 నడతం దడవి మన మోయ వెచ్చ నూర్పు చుండెను. ఇచటఁ
 గ్రకచుండును దూతిక యేతెంచి దప్పుల స్కగిడి పోవుట దూరము
 నుండి పొడగని గుండెలు తటతటం గొట్టుకొన, అది సదనఁబునకుం
 జని తనమీఁదఁ గామినితో నేమి నేరములు చెప్పనో యని యచట
 నిమిషమయినఁ గాలు నిలువక, వడివడి స్పంగతికాని వీడుకొని,
 యింటి కేగు నప్పుడు కూన్య హస్తములతోఁ బోఁగూడ దని చేడి
 యకు నూడిదగా నిడఁ గొన్ని మధురతరపరిపక్వ ఫలంబులం గొని
 హఠాహఠిఁ జనియెను. ఈలో నామకరాంగన తన చెలుల వలనం
 బతిరాక మున్ముంద యెఱింగి, చెలికత్తెయలు సూరెలం జేరి విలపించు
 చుండ, మూసినకన్నులు తెఱవక పడి యుండి మూలుగు చుండెను.
 క్రకచుండును దార దారసించి కాంచి హృదయంబు పగిలి నోరుగద్గ
 దికం దగులు వడఁ బడఁతెంచి లిలిచి యలబ్ధ ప్రతివచనండయి, తత్తరం
 బున నిడియే మని చెలికత్తియల నడిగిన వత్తగుణు లిట్లనిరి. “నీవు
 మెనుక మఱచి, పోయినపోకగాఁ బోయి యింటికొద్దఁ జెడ్డ మేము
 నను సరేయనుకొని నెలదినములనుండి బొత్తిగా నిల్లు. త్రొక్కి చూడి
 కుంటివి. నీవరిగినమఱుసఱిదినము మొదలుకొని నీభాగ్యకుఁ డీఱనివ్యాధి
 కట్టుకొని దినదినక్రమమున రోగము ప్రబలి నేటియందయము నుండి
 మాట పడిపోయినది. తెవులు కనఁబడినది మొదలుకొని రాత్రియనక
 వగ లనక తిరిగి, కన్నకన్నవారి క్షాల్లెం బట్టుకొని సొమ్మునకు మెనుక
 ముందులు చూడక మేము మానేత నయినపని లోకములో లేనిసిద్ధా
 క్షధముల నెల్ల నొకటి కాదని యొకటిఁ బోయించితిమి. అందువార

మింతకంటే నేమిచేయగలము? కేవలమంగులెల్ల నేమూల బడుచున్నవో కాని లేక మునుగుణ మగడలేదు. మునుగుణ పోసి పోసి విసిగి వైద్యులు కడచిత్తు యొకటి చెప్పిరి. కోటిగుణకాయ నేయత్నముచేతనైన సంపాదించి దానిం బాలతోనాలుగుదినములు సాయంసమయమున నేవించుచు వచ్చిన రోగము విశ్లేష మయి యాముదిత బ్రతుకగలదనియు, లేకున్న జీవితాశ నడలుకోవలసినదనియు దెలియఁ జెప్పిరి. చక్కఁగా జెడఁగాఁ గాఁచుములు గావు. మేము చెప్పనలసింది చెప్పితిమి. ఇంక నేపాట్లు డి వానరహృదయము తెచ్చి భార్యం బతికించుకొనడవో మీఁద నీయిష్టము.” అనిసం గొంతడవు విశ్లేషింపఁ దము వితాళ గదో యుండి, యేమియుం బాలు వోక యాశసమానంకఁ గొకి చి పెరిపరివిధంబులఁ జింతించి తల పంకించి, యెట్లును బోతీతి దని నిశ్చయించి, వానికడ నోసు మెదల్పలేక కదలి చుచుచు మార్గంబున నిట్లునింతించెను. ఇట్లు భార్య చూడఁ బోయిన వచ్చెడు ప్రాణముతోను బోయెడు ప్రాణముతోను నున్నది. వైద్యులొ యసాధ్య మయిన యావధముంచెప్పిరి. సాధ్య మయ్యెనో నెఱుఁగించి బోలియించునంతటిపని వుట్టును. బలవర్ధనందు దక్క నాకు మఱియొక్కకోటి యొక్కడ జక్కును? వానర హృదయ మెత్తెఱంగునఁ దెత్తును? లేక యీయవస్థగో నున్న నన్ను తాంగి నెట్లు మందు వేయక బలసంతముగాఁ జంపుకో నేర్తును? భార్య నిమిత్తము మిత్రద్రోహము చేయుట తగ వగునా? కాదని యెప్పురికించిన నిష్కారణముగాఁ బండువంటి కాపురము కూలి పోవుచున్నది. మిత్రవధంబు దురితంబులలో నెల్ల దురితంబు; జాయ తన కాదుంబులో నర్థం బగుటంచేసి యాలిం గోలుపోవుట యాత్మవధయు కంటెను బాతకంబు. లోకములోఁ దన్ను మాలినధర్మము లేదు

గదా! నూడ్కుదృష్టి నిగ్గచారింప మిత్రుని ప్రాణంబులు గొని యెవఁ బ్రాణేశ్వరీ ప్రాణతాణుగావించి యిల్లు నిలువఁ జెట్టుకొనుటయే యుచితము.” అని కృతనిశ్చయుం డయి పరియగులు నడచి యం తటిపాపంబున కొడిగట్ట నొకఁబట్టున మన సొప్పక డోలాందోళంబు నొందఁ గ్రమ్మఁ గొంతవడి విచారించుచు నిలువఁబడి, కడకుఁ బాపనిశ్చయుండై, బలవర్ధవర్ధోశ్యోగంబున కేగుదెంచిన చెలికానిం గని యావనచరనల్లభుం డిట్లనియె. “మిత్రమా! చిత్ర మయ్యెడును. కళత్రముం బాడ వేఱక పడి గడియ క్రింఁటనె చని యింశలోనే యేల తిరిగి వచ్చినాడవు? నీరాకకుం గలకారణము తెలుపు.” అనిన నానక్రంబు పక్రంబుగా నవ్వి యిట్లనియె. “నీచేత ననుజ్ఞా తుండ నయి మందిరంబునకుంజని నాను దరిం గని యమందానందం బున నీవిచ్చిన స్వాదుఫలంబుల నొసంగిన సంతరంగంబునఁ బొంగి యాయంగన కొన్ని మెనంగి, వానిరుచి కచ్చెగు పడి “యాపందైక్క డివి! వీని నీకిచ్చిన పుణ్యాత్ముఁ డెవ్వఁడు? నీవిన్నాళ్ళ రాక నెకఁడ మనలితివి? చెప్పు” మనిన, నేచిట్లు చెప్పితిని ‘తపతీనిదియొప్పున నుండు మేడిచెట్టుమీఁద బలవర్ధనుం డను తగుచరనత్తముం డొకఁడు కలఁడు. ఆతఁ డనింద్యచరితుండు; స్నేహపాత్రుండు; నాకుం బరమమిత్రుండు. ఆదయాభుని యాదరణంబున సమస్తము మఱచి యాతనికడ సపూర్వ నుఖం బనుభవించుచు నిందాఁక వడలి రాలేకుంటిని. ఆమహామహ్మండు నన్ను సాంత్యనవచనంబుల వీడుకొలుపి యమృతోపమానంబు లగు నీఫలంబుల నిచ్చి నీయొద్దకుం బుచ్చెను.” అని నీ ముపకారకృత్యంబులు స్తుతిపాకకుగతిం బొగడి నీమగుణనంపదను సహస్రముఖంబులం గొని యాడితిని. నీచెలియ లావలుకులు విని నన్ను గినిసి ‘ఓయి! కృతఘ్నుఁ డా! సుహృత్తముఁ డైన యావనచరోత్తముని నీతోడఁగూడ మన

భవనమునకుం గొని వచ్చి మనపాలిటివేలువుం పోలెఁ బూజించి
జన్మపాపలంబు గాంచక యాచెట్టుమీఁద నొంటిం దిగ విడిచి వచ్చి
తివే! ఇప్పుడ పోయి యాకపికుల గ్రామణికి నామ్రొక్కని మ్రొక్క-
యిక్కడకుం దోడితెచ్చి మఱి నాలోడ మాటాడుము.” అని పదరి
నన్నిచటికిఁ బంపిన నిన్ను వెంటఁ జెట్టుకొని పోవచ్చితిని. నాప్రార్థనం
బంగీకరించి వేగము మదీయాగారంబునకు విచ్చేయుమా. పోదము!”
అని యాకపటాత్మండు మిథ్యావినయంబునఁ బలికిన నావాసక
వగుండు నెయ్యునిమాట కడ్డ మాడలేక యియ్యకొని యిట్లనియెః
“క్రకచా! నాకు నీయిల్లు లాఁతియిల్లు కాదు; నీయాగారంబున కథ
జెంచి నీవలని సత్కారంబులం బడయుటకు నాకేమియు నడ్డంకి
లేదు. కాని, యొక్క ప్రతిబంధము మాత్రము కనఁబడుచున్నది.
నేను వనచరుండనయ్యను నీవనంబులనె చరియింపఁ గలను గాని
మీ రుండు వనంబులఁ జరింపఁ జాలను. మీగృహంబున కెట్లు రాఁ
గలుగుదునో చెప్పుము.” అనిన మకరంబు కరంబును మింటివంకఁ
జూచి యాలోచించి యిట్లనియె. “నే నంత విచారింపక నిన్నుఁ
బిలుచుకొని పోదలదినాఁడను గాను. నాయిల్లు నీకు రా రాని
చోటు గాదు. మేముండినది యాయేటిలంకలోని యొకనుండర
మందిరము. దానిచుట్టపట్టుల ఫలవృక్షము లనేకంబులు గలవు.
అదీవిమానోజ్జ్వలం జేమని చెప్పుదును? అది భూతలస్వర్గంబు నాఁ
జూడ్కికి వేడ్క గొలుపుచుండును. తేవును మావును మామంది
రంబున సపర్య గొనుచు నిచ్చ వచ్చినప్పు డెల్ల నందు విహారంబు
సలుపుచుండవచ్చును. మార్గంబున నీకొక్క యపాయంబు గలుగ
కుండ నిన్ను నావీవుమీఁద నెక్కించుకొని యపాయముగాఁ గొని
పోయి మాయావాసంబుం జేర్చి నీచెలియ లత్యంతతాత్పర్యంబున

నావహించినశాకపాకంబులతోడి భక్ష్యంబుల నుపాయనంబు చేసెద.
 నీసోదరి మనరాక కెదురు చూచుచుండును. రమ్మా పోయిన త్తము.”
 అనిన మాటుచూటాడక యాకీశలోకేశుండు వృక్షావతీర్ణుం డయి
 క్రకచునివీపునందూఁకెను. దూకుటయె తడవుగా మకరంబు నుక
 తంబుగా వానరంబును వెన్నున నిడుకొని చనుచుఁ దెన్నునఁ
 దనలోఁ దానిట్లు పలుకఁ జొచ్చెను. “అయ్యయో! ఎంతదారుణ
 కర్మంబు గావించఁ జూచుచున్నాడను! ఒక్క యాడుదాని నిమి
 త్తము మిత్రముం దోరించి ఘోరపాతకంబు కట్టుకోవలసి వచ్చెఁ
 గా! ఇక నేమర్గతికిఁ బోదునో యెఱుంగను. ననుపంటిదుష్టాత్ము
 లెందైన నుందురే? దైవమా! నే నేమినిందలపాలు గావల
 యునో” అని యీరెలుంగున ననుకొనుచు ఖిన్నహృదయుండై
 చనుచుండఁ గపివరుం డించుక గ్రహించి, “మిత్రుడా! ఇప్పుడు
 నీమోముజాడఁ జూడ నొండొకవిధంబుగా దోచుచున్నది. నీ
 యందు ముందున్న యుత్సాహంబు గాన రాదు. చిత్తంబు విచారా
 యుత్తం బయి తత్తతించు చున్నట్లు కనుపట్టు చున్నది. దేహము
 లాధివ్యాధిజరాన్వితములు; గృహమున నానహోదరి నేమమున
 నున్నది గదా?” యనెను. క్రకచుండు పలుకులఁ దడఁబాటు
 పడుచు ‘నీచెల్లెలు కొంచెము వ్యాధిబాధిత యయి యున్న’ దనెను.
 అంతటి యల్పరోగమునకా నీమొగ మింత చిన్న పోయినది? చీటికి
 మాటికిఁ దాలిమి దిగ నాడుట మగపాడి గాదు గదా యని బలవర్ధ
 నుండు వలికెను. ‘ప్రబల వ్యాధిపీడిత యయియే యున్న’ దని
 క్రకచుండు వందేహించుచుఁ బలికెను. అంత నశ్రుమిశ్రితాక్షుం
 డయి వానరాధ్యక్షుండు; ‘వైద్యులం బిలిపించి వేగిరము దివ్యావధ
 ప్రయోగము చేయించినావు కావా?’ యని యడిగెను. ‘ఏమి

మాయయో యెఱుగను; వైద్యు లెంతమంది యెన్నిమందులను
 వేసినను గుణ మియ్య లేదు — నిన్నట్లు వీడ్కొని పోయి చూచు
 నప్పటికి నీచెలియలు యమయాతన పడుచున్నది; నాకుం జూడ నీ
 రోగము కుదిరి జీవించుటయె కష్టముగాఁ దోచుచున్నది' అని
 క్రకచుడు బదులు చెప్పెను. విని వనచరుడు 'ఇది యేమి?
 మిత్రుడా! ఇంత వెఱ్ఱిపని చేసేతివి! ఇంట భార్య యిట్టియవస్థయం
 దుండఁగా మందును మాకును విచారింపక యొంటి న్విడిచి మిత్రుని
 యొద్దకు రాఁ జిత్త మెట్లుప్పెను? విందునకుంబిలువ నోరెట్లాడెను?'
 అని మందలించెను. 'ఘనవైద్యులు కొందఱు కోఁతిగుండెకాయతో
 మం దీయవలెనని చెప్పుచున్నారు. అందునిమిత్తమయి వచ్చితి' నని
 యాక్రకచుడు కోక వ్యాకులితివ్వాదయుం డగుకతంబున మతి పోయి
 తనగుట్టుబయలఁ బెట్టెను. ఆమాట విన్నతోడనే ప్రాణములు గలఁగఁ
 బాటి మేను చెమర్పఁ గొంతవడి యామర్కటంబు దిగ్రాస్థానినొంది
 యుండి యింతలో డెందఁబుకుందు డిందు వఱిచికొని "అయ్యో!
 ఖర్వాటుడు నూర్యాతిపమునకు నహింపలేక తాళివృక్షచ్ఛాయకుం
 బోవఁ దాఁటిపండు పడి తిల పగిలినట్టు దైవోపవాతం డగువాఁ
 డెందుఁ బోయినను నాపదలు వెంట వచ్చును గదా! అడవిని విడిచి
 మృగసంచారము నహితిము లేని నముద్రితరముం జేయు, మృత్యు
 ముఖప్రవిష్టుండ నైతిఁ గదా' యని పగచుచుఁ దెచ్చికోల్పింబున
 నిట్లనియె: "క్రకచా! యెంతిపిచ్చిపని చేసేతివి! వానరవ్వాదయంబు
 కొఱకు వచ్చినవాడ వామాట సంచుక మిత్రునిచెవిని వేయువలదా!
 ముందె చెప్పిన ముదమి గదిరి యుంట నోర్చులేక మీడిచెట్టునం
 దవిలిచి యుంచిన నాగుండెకాయ నెప్పుడూ ఖాడఁ గొని ఎత్తును
 గదా! నిమనోగతింబు నెయ్యునకిది న్నిటుఁగూఁపఁచి పని చేజిదిగివి.

ఇట్టి సీపు నీకశత్రుమునకు శత్రుడవుగాక మిత్రుడ వే? మన కింత వఱకు నడిచిన దంతయు వృథా త్రిప్పట యయ్యెను. అయిన నేమి? శీఘ్రంబు మరలి మేడిపాంత కరుటెమ్ము. గుండెకాయంగొనివత్తము.” అను మాయమాటలు నమ్మి మకర మావాసరమ్మును గ్రమ్మఱ మేడికడకుం గొని తెచ్చి విడిచెను. ఇఁక బ్రాణములు దక్కిన వని యామర్కట మొక్కవడి భూరుహంబు నెక్కి వెక్కిరించుచు, హృద యమును లేదు గిడఁచుమును లేదు పో పొమ్మని క్రకచుని గద్దించెను. అది చూచి మొసలి మోసముం దెలిసికొని యేవలనను మోస మెట్టిదో యెఱుంగని నన్నును నీముసలికోఁతి యిట్టె మోసపుచ్చెఁగా యని వగచుచుండఁ బ్లవంగ విట్లనియె. “సీపు ప్రసాదపురస్సరము గా నన్నెన్నియో యువచారవాక్యంబులు పలికి నిటల తటఘటి తాంజలివై నీయింటికి రమ్మని దేవురించుటండేసి, పాపపుమోమో టమి నోరునొక్క రా నన లేక మోస పోయితిని గాక నన్నుఁబ్రతా పింప సీతర మగునే? ఓరి మూఢాత్మా! మాటదాఁటకవచ్చి చేపడిన వాడే తప్పించుకొనిపోయెనుగదా యని నంతాపంబునొందక యీపాటి సీదారిం బొమ్ము. ఒకకూర్చముచేత నక్క యంతటిది మోసపోయి నది. ఇక నీవనంగా నెంతవాడవు? వినవలతువే నాకథఁ జెప్పెద వినుము.”

కర్ణాటక దేశమునందుఁ గావేరియను నదియొక్కటి ప్రవ హించు చుండును. సాగరసంగమనకు సమీపంబునఁ దత్తీరంబున నొక్క వటమహీరుహము గలదు. ఒకనాఁటిమథాహ్న సమయంబున నొక కమతంబు జలంబులు వెడలి వచ్చి యచ్చట్టునీడను సుఖముగా నిద్రించు చుండెను. అప్పుడు తత్ప్రాంతకాంతారంబున నుండు కేరవం బొక్కటి యాడేట నీరుపట్టు మాన్పుకొనం జనుడెంచి తీయనిపానీ

యంబు లాప్యాయనంబుగఁ బానంబు చేసి యాసమీపపాదపచ్చాయం బవలించి యున్నతాఁజేలుం గాంచి పరమసంతోషంబున మెల్ల మెల్లఁగాఁ దారుచుం బటతెంచి యేమటుపాటున దానివీపుమీఁదఁ దనపాదంబు నూడి త్రొక్కిను. అంత నాతాఁజేలు మేలుకని కీ లెఱింగి కాలుచుం గేలుచుం దటారున ముడుచుకొని తల పొట్టలో నిమూడుచుకొని కదలకుండెను. త్సుధార్తం బగుమృగధూర్తంబును బదంబున దాని నదిమి పట్టి యిట్టట్టు పొరలించుచుఁ గోఱలు మొఱ కలు వాఱఁ గొఱుకుచుఁ గూర్కంబు మర్కంబులు భేదించఁజాలక చాలనేపు విడిచిపోవను మనసు రాక క్రిందనుమీదనుం బడుచుండెను. అక్కరణి నది మిక్కిలి చిక్కులు పడుచుండ నకూర్కం బెక్కరణి నైన నీముక్కడినక్కను డక్కువెట్టి ప్రాణంబులు దక్కించుకొనఁదఁ గాకని తలఁచి యించుక యాలోచించి మాయ యచ్చుపడ నిట్లనియె. “ఓజంబుకోత్తమా! తత్త్వం బెఱుంగంజాలక యేల యీలాగున వృథాప్రయాసంబు పడియెదవు? నీవీక్షెనడి వేయెడులు కొఱికినను నాయొడలు నీకుఁ గొఱుకుదు పడఁగలదే? నీవేవిధంబునను నను వధించి యాపోవ నామాంసంబు మెసవక యవలఁ బోవని తలపోసి యీమనుగడ పయి నానను గోసి యనాయాసమరణంబు నొంద నిశ్చ యించుకొన్నాడను. విషములోనిబ్రదుక; మాకెప్పుడును మృత్యువు శిరసుపై నాడు చుండును. కాఁబట్టి యాఁగొన్న మహానుభావునకు నీ కొక్కచక్కనియుపాయం బుపదేశించెదను. వినుము: నన్నుఁ గ్రన్ననం గొనిపోయి నీరంబులం జేరిచి కొంతతడ వందు నాననిచ్చిన, నామేను పేన్నవలె మెత్తనయి నిమిషములో నీచిత్తమువచ్చినట్లగును. అప్పుడు కడుపార నామాంసంబుతో నుభిపారణ చేసి నీవలసినచోటికిఁ బో వచ్చును. అట్లు చేయుము.” అనిన గోమాయువును ఘోరమాఘాగుశవ

జిక్కుకొని యక్కపటవచనంబులు వేదవచనంబులని నమ్మి యదియ
కార్య మ్మఱుకొని తాఁజేటిని జేలుపోయి జలంబులం బడవైచియు,
గొంత మెలఁకువ గలిగి పట్టు విషవక గట్టిగాఁ దనముం గాళ్లు దాని
వీచున న్నోపి పండ్లయాటలు ద్రావుచు దానిమీఁదనే కన్నిడి
ముహూర్తమాత్రంబు నిలిచి మరలఁ గొటికి చూచి దానిబొనును
పండ్లకు సాధ్యముగాకున్నఁ గమతంబున కిట్లనియె: “తడ వాయెను:
నిన్ను జలంబుల నిడి యొడలు మెత్తపడినఁ గడువడిం గుడిచి నడవ
వలెనని కాచుకొని యున్నాడను. ఏవేళకును నీమేను నానుబాడ
గానరాకున్నది. ఏమి చెప్పెదవు?” అనినఁ గచ్చపం బిట్లనియె:
“మిత్రుడా! నీవు నావచనంబులయందు గుటి యుంచక వెన్నుమీఁద
రెండుపాదములును దిట్టముగాఁ బెట్టియున్నవాడవు. నీరంట వలను
వడకుండ వెన్నునకెల్ల సరిపోవ దారుణముగాఁ జరణంబుల నిలిపి
యుండ, నామే నెట్లు నానఁగలదు? నీకోరిక యెట్టిదేఱఁ గలదు?
ఇందు నాదోసంబు వీసంబును లేదు. నోటిశనిచేత నీవే యింతతడవు
నవనమ్మిక పడి చెడితివి. అయిన నిప్పు డేమాయెను? ఇంకనైన
నామాట నమ్మి వెన్నుమీఁదిపాదంబు లెత్తి క్షణమాత్రము చేరువం
గూరుచుండి చూచుచుండుము. ఇప్పుడ వులకండంబులఁ బోలునా వల
ఖండంబులతో విం దారగించి యనాయాసంబుగాఁ బోవచ్చును.”
అనిన నా స్మగలంబు కూర్మంబువాణ్నిచయంబులు నిశ్చయంబులుగా
పగచి తదీయోపదిష్టప్రకారంబున వెన్ను పయి నిడియున్న యడుగు
జోయిని మెల్లఁగాఁ దీసెను. దీసినతోడనే ప్రాణంబుల దక్కించుకొని
అక్కమతంబు శరవేగమునం బఱచి లోతునీళ్ళం బడియెను.

అని చెప్పి యామర్కటము మఱియు నిట్లనియె. “ఓరీ !
ఊక శాధమా ! మోసములకెల్ల నిధి యగువంచక మే యిటు పంచంపఁ

బడగా, నీవంటివుట్టుగ్రుడ్డు మోసపోవుట యొక యక్కజమా!
 చాలు; జాలు, నీతోడ మైత్రి చేసినందునకు ఫలము తోడనే కలిగి
 నది. ఇంక నీమైత్రిని నీయొద్ద నె యుంచుకొమ్ము. లోకవిఖ్యాతసత్త్వండు
 నయ్యు డై వవంచనచేత రాజ్యంబు గోలుపోయి త్రాణ చెడి రివు
 లతోఁ బడలేక కళత్రప్రముఖజన్యసుఖవిముఖుండనై లేచివచ్చి నిలువ
 నీడయుఁ ద్రాగ నీరును గానక యేకాకినై యడవులు వట్టి తిరిగి
 తిరిగి కడ కీవృక్షంబుఁ జేరి స్వచ్ఛందాహారంబున నుదరపూరణంబు
 గావించుకొనుచుఁ గులగోత్రనామంబులు దాచుకొని మొన్నటివాడే
 కాలము గడుపుచుండి, నీపెద్దతనంబు చూచి బుద్ధి బ్రమసి మిత్ర
 వంచకుడవని తెలియంజాలక నీతోడిసఖత్వం బంగీకరించితిని. నీవును
 బాపాత్మురా లైన నీభార్య దుర్బోధచేతఁ జెనుబుద్ధి పుట్టి, కుటిలోపా
 యంబున నన్ను మట్టువెట్టఁ దలచి, మాయింట విం దారగింతువు
 గాని ర మ్మని నచ్చికబుచ్చిక లాడిన నేనామర్మ మెఱుంగక నీమంది
 రమ్మనఁ దిరమ్ముగాఁ దల దాచుకొన నిశ్చాయకుడ నయి నితాంత
 సంతోషంబున బయలుదేటి మధ్యేమార్గంబున నాకారవికారాదులచే
 భవదీయం బగుమనోవ్యవసాయం బూహించి పూర్వపుణ్యవశంబున
 నీయుపాయంబు తోచఁబట్టి బ్రతికి, పులి నాకి విడిచినవానిఁగా
 భావించుకొను చున్నాడను. ఆడువారు మంచి యెఱుంగరు; చెడ్డ
 యెఱుంగరు; పట్టికుత్సితములు వన్ని శ్రమపట్టినపట్టు సాధించుకొనఁ
 జాతురు. నీవు నాతోడి చెలిమింజేసి యిల్లు వట్టుకున్న నన్నేలాగున
 నైనఁ జంపింపఁ దలచి యిది యంతయు నీభార్య పన్నిన పన్నుగడ
 యయి యుండును. దేహములు బుద్బుద్ధప్రతిమంబులు; పరువము
 ఘేననదృశంబు; సంపదలు తటిచ్చంచలంబులు; ఆలంకారంబులు
 భిత్తిచిత్రంబులు; దారపుత్రాదులా శ్మశానగమనముగానో యా

వయిని వచ్చువారు కారు ; ధర్మ మొక్కటియే తోడ వచ్చి తన్నుఁ గాచునది. అట్లయ్యును నీవు తగవును ధర్మంబును దలపోయక పద్యఃపాతి యగు తనువును నమ్ముకొని కీర్తికరీరము న్నిడిచి నిత్యంబగు నవఖ్యాతి గడియించుకొంటివి ప్రాణాధికుఁ డయిన మిత్రునినే యిట్లు చేసిన పరమసాహసికునకు నీకు నితరులు తృణకణంబులు. మీఁద నీ వేమిగతిఁ బోవువాడవో! నీయట్టిమిత్రద్రోహిం జూచుచున్న నఘం బొదవును. ఇంక నీవు నాముందట నిలిచి నన్నుఁ గన లింపక, వేవేగ నీయింటిత్రోవఁ బట్టి పొమ్ము” అని ముక్కను మొగమును జూడక దూరనాడి, నిరుత్తరుండేసి యా మొసలితేని నక్కడనుండి సాగనంపెను. క్రకచుండును నిస్పృహలుండై దిక్కును చూచుచు దోయిడిచేతుల న్సగిడి నిజనివాసంబునకుం జనియెను.

కాఁబట్టి మోసముచే నెట్టిపని నైన సాధింపవచ్చును. నాయం దనుగ్రహించి మీరందఱు నాకొక్క సాహాయ్యమును మాత్రము చేయుఁడు. మీరందఱును ముందుగాఁ బోయి బ్రాహ్మణుఁడు చను మార్గమునందు దూరదూరముల నిలిచి, అతఁడు మీసమీపమున నుండి పోవునప్పుడు ‘విప్రోత్తమా! కఠికుక్క నేల కొనిపోవు చున్నా’ పని ప్రశ్న చేయుఁడు. ఇంతమాత్రము మీరు తోడు పడితి రా, విగిలినకార్యమును నేను జక్కఁ బెట్టెదను. అని యావృద్ధపంచకుఁడు పలికెను. మంచి దని యావనికి స్పష్టమైతిని, తక్కినవారందఱును బ్రాహ్మణున కగపడకుండఁ జని యాతఁడు వచ్చుదారిలో నందందుఁ గూరుచుండి, యాతనిరాకం బ్రతీక్షించుచుండిరి. ఇంతలో బ్రాహ్మణుఁడును మేఁకపోతు నీడ్చుకొని, మొదటిపంచకుఁ డున్న తావునుండి పోవుచుండెను. అప్పుడు ఛాఁడు “అయ్యో! మీరు చూడఁ బోయిన బ్రాహ్మణోత్తములుగా నున్నారు. ఈకఠికుక్క నేల ముట్టుకొని తీసి

కొని పోవుచున్నాడు!” అని యడిగెను. అందున కాబ్రోహ్మణుండు నేత్రాంతంబులఁ గెంపు గడుత, వీచీ! త్రాగుఁ బోతా! దురాగత భాషలు ప్రేలకుము. నే నధ్వారాథము. కొనిపోవుచున్న యీయవిత్ర మయిన ఛాగము నపవిత్ర మయిన శునకమునుగాఁ బలుక నీకు నోరెట్లు వచ్చినది? పో పా” మ్మని, యామాటలను బక్ష్యము చేయక తన త్రోవం బోవుచుండెను. మఱి నాలు గడుగులు సాగింతరువాత రెండధూర్తుఁ డెదురువచ్చి మస్తకస్యస్తహస్తఁ డయి నమస్కరించి, బ్రాహ్మణునివంకఁ జూచి, “స్వామీ! మీరు సర్వముం దెలిసిన వారు గదా! ఈనల్లకుక్క నెగు లేక ముట్టుకొనుచున్నా లే” మని పలికి పోయెను. అందున కాబ్రోహ్మండు డెదములో నించుక సందేహించి, వానిమాటకు మాటు చెప్పి మేఁకం గొనిపోవుచుండెను. ఇంతలో మూడవవాఁ డెదురుపడి, “ఇది యేమి; బావాడా! ఇంత యత్ర మమునకు లోబడినావు. నీవె త్తినది బ్రాహ్మణజన్మము గదా! అట్ల య్యునుం గులకీలముల నేటఁ గలిపి లోకు లెల్ల నవ్వఁ బట్ట వగలు రాజవీధిం బడి యీయవిత్ర మయిన వేపి నెవటి కీడ్చుకొని పోయె దవు? ఈరాజ్య మేమిపాపము చేసినో కాని కులాఞ్చార ధర్మముల నిష్కాలము లయి పోవుచున్నవి.” అని పదరెను. అంత నాయనంతా నురుండు మతి వికలత్వంబు నొంద శంకా మగునొండయి, “ఒకరు కారిద్దలు గారు; కన్నవారెల్లరు దీనిని వేసి యునుచున్నారు. నాకొక వేళ మతిభ్రమ జనియింపఁ బోలు” నని చింతించుచు, ఉల్ల ముఘ్నెల లాగున నూఁగ నిటునటుఁ జనఁ దోచక యనుమానించుచు నిలుచుండెను. మొదటినుండియు బ్రాహ్మణు నెడఁ బాయక వెంబడించి వచ్చు చున్న యాశ్చర్యపంచకుఁడు, తనవ్రయత్నము ఫలోశ్శుభము నకు వచ్చెగదా యని సంతోషించి, బ్రాహ్మణునకు వినఁబడునట్లు

గాఁ జేసువనున్న తోడు దొంగతో నిట్లనియె. “పాప మీయుగ్గ
 ! గొప్పాణుని పెట్టి నాచి జేసి యెవ్వరో ముట్లు కుక్క నొక గాని
 పెట్టి పెట్టి. చూచితినా యీతనిదురస్థి?” అని, విప్రుని యకార్య
 కరణమునకు వ్యవస పడునట్లు పలికి పక పక నవ్వెను. బ్రాహ్మణు
 డా గాటలు విని, యింద తేకవాక్యముగాఁ జెప్పిన దబద్ధము కానేర
 దని చిత్పయించి, తన ప్రమాదమునకు లోపల నొచ్చుకొనుచు యశన
 ఛాము నచటనే విడిచి పెట్టి, మరల మెనుకకుం బోయి ధూర్తు
 లందఱుఁ గొలంకు కెలంకునఁ జేరి నవ్వఁ దటాకములో స్నానము చేసి
 తున్నయై శడిపట్టలతో నింటికిఁ బోయి, పాపపరిహారార్థము గాయత్రి
 జపించు కొనుచుండెను, ధూర్తు లామేకపోతుంగొని పోయి, చంపు
 కొని తిరిగి.

అని మేఘవర్ణుడు చెప్పిన విని, చితవర్ణుండు మఱియు నిట్లు
 నియె “గుఱుకాలము శత్రువుతోఁ గలసి యుండుట యెంతో
 ప్రాణాంతిముగ నుండును. అట్టి స్థితిలో, నీవంతకాలము హిరణ్య
 గర్భునివీట నిర్భయముగా నుండఁ గలుగుట చూడ నత్యద్భుతముగా
 నున్నది. శత్రుమధ్యమునఁ జిరకాలము నీవెట్లు గుండె గుదిరి యున్న
 బాడవో తెలుపుము.” అనిన, మేఘవర్ణుండు సవినయంబుగా నిట్లు
 నియె. “స్వామీ! కార్యార్థి యయి యున్నవాడు స్వప్రయోజనమును
 ముఖ్యముగాఁ జూచుకోక యెవ్వ రెన్ని బాధలు పెట్టిన నోర్చుకొని
 శత్రువును సుంధమున వహించి మోచి యైన స్వకార్యము నుద్ధరించు
 కొనును. పూర్వ మొక వృద్ధనర్పము తనకార్యము నిమిత్తము కప్ప
 లను మూఁపువయిం బెట్టుకొని మోసి, కడపటఁ దనమనోరథ మీ
 జేర్చుకొన లేదా? దేవర కాకథఁ చెప్పెదను శత్రుగింపుడు.

కాంచీపురసమీపంబున నుండుజీర్ణోద్ధానంబునఁ దడవుల నుండి మందవిషుండను విషధరవల్లభుం డొకఁడు చానము చేయుచుండును. ఆతఁ డొక్కనాఁ డవార్ముఖంబున నాహారాశ్చ్యవణ్ణాంబు సంచారంబు వెడలి ఒక్కచోట భేకకలకలంబులు మిన్న ముట్ట గంభీరజలంబుల నలరారుసరోవరంబు పొడగాంచి యందుఁ బ్రవేశించి యామండుకంబుల నెల్ల భక్షించుమార్గము దొరకక, కొండొకఁడఁ దిరిగిచి యొక్కయుపాయం బూహించి తత్తీరంబున నేలపై ఫణంబు వాల్చి వ్యాధిగ్రస్తుసవిధంబున మూల్గుచుఁ బడి యుండెను. అది చూచి జలపాదుం డనుమండుకస్వామి చేరి వచ్చి యిట్లనియెః “ఓగ్రకులావతఁసమా! నీవు తిలఁచుకొన్న మహాబలునంత వాసినయిన నొక్కగుక్కను వాతఁడ్రవేసినోగలవు. అట్టిని విక్రమగర్వము కుప్పతిప్పలుగా మ్రోల దుముకు లాచుచున్నను భక్షింప నొల్లక, ప్రాణములు కంటికోలుకులలోఁ జెట్టుకొని వస్తు పడియుండుట యంతయు వింతగా నున్నది. ఇందులకుఁ గఠిం బెఱిగింపు” మనసఁగలాహి యిట్లనియెః “నాకుఁ బ్రాపించినదుర్దశ మూత్రోడ నేమనిచ్చుకొందును? నేనీవఱ కెన్నఁడును బొట్టకొఱకుఁ బరులను దేహి యని యాచించిన వాడను గాను. నేటికాలమునకు నాకు మీవంటివార ననుసరించి పొట్ట పోసకోవలసివలదుములు వచ్చినవి. నే యెల! ఇది యిటు మూరనుగ్రహించి భోజన మిడిన భుజింప వలసినవాడను, లే కున్నఁ బస్తుండ వలసినవాడను, నయినాడను. నిన్నటిదిన మర్థరాత్రింబున నే నాహారేచ్ఛం ద్రిమ్మరు చుండ, నొకభూసురకుమారుఁ డాహ్వానము జనుచు దురదృష్టవశమున నాతిలమీఁద నడుగు పైచేను. అయవ మానమును పహింపలేక నేనును బున్నుచుని విమాగ్ను లుమియించునద తఱియి యావిప్రనందినీని కాలాదీసి కఠించితిని. అకాలు తిని నీకాల్చు

కుండు భయాతిరేకంబున గృహంబులోనికి బాణిం తండ్రికంతయుం
దెలిసి పులుకుపులుకున నేడ్చుచు విష మెక్కి మూర్ఛిల్లి నోర నురుఁ
గులు గ్రక్కుచు నేలఁ బడి తెప్పలు జేలవై చెను. బ్రాహ్మణుడును
గొడుకుం దొడలమీఁదనిడుకొని యస్త్రశక్తి శోకమగ్నుఁడయి పరివరివిధ
ముల నిలపింపఁ జొచ్చెను. అప్పు డాతని బంధవులు పలు దెఱంగుల
దుఃఖశోషణంబు లగుభాషణంబుల నాతనికి ధైర్యము చెప్పి మరలింప,
అయర్థరాత్రపువేళఁ జిమ్మచీకటిలో నురిమిఁడ వెన్నకు నీడ్చు
పాదములతోఁ బోయి విషవైద్యునిఁ బిలుచుకొనివచ్చి యూచిన్న
వానిని పిడు మీవాఁడు గాని మావాఁడు కాఁడని వారిపాదముల
మీఁదఁ బడవైచి, తననుగ్రహంబున విషముక్తుఁడయి తేచి కూర్చున్న
కొడుకును జూచి యంతరంగంబు హర్షోత్తరంగంబయిన 'పిడు మీరు
పెట్టిన చెట్టని జీవనము తిచ్చినయాఘనుని వేనోళ్ళబాగడి పడుకొలిపి,
నామీఁదియాగ్రహం బుడుగక యాబ్రాహ్మణుడు వ న్నుడైశించి
యిట్లనియె: "ఓపన్నగమా! పున్నమచందమామను బోలునీ చుర్రకుని
మోము చూచి, దయ పుట్టక నిర్దేతుకముగాఁ గాటు వేయ నీకు
నో రెట్లాడెను! సదా రంధ్రాన్వేషణమే పనిగాఁ గుటిలగతిన్వర్తించు
పాపజాతికి నీ కెట్లు దయ పుట్టును? సహృదయము గా విప్రబాలకుం
గఁజేచినయీదురితింబు నీదేవా మెల్లం జాట్టుకొని, నీయహంకారవంక
మిరికున ట్లింతవరకును నీ కాహారముగా నున్న భేకముల నీతలను
మోపించి దయామతి నవి యొసఁగిన యాహారము నే నీచేతిం గుడి
పించుఁ గాపుత' మని రోషవేశంబున ఘోరశాపంబిచ్చెను. పాముల
జాముల నే మందును? ఆకాపాక్షరంబు లశనిపాంతంబువోలె నాకర్ణం
బులఁ జూడి హృదయ భేదనంబు గావింప, నాయెడలు నావశము
గాక కాళ్ళు లేనివానివలె గడల లేక మెల్లమెల్లఁగాఁ బ్రాచుకు

మీకృప నాశ్రయింప వచ్చితిని. దైవోపహతుండ నయి మీపాలఁ బడిననన్నఁ జేయి విడువక, మీవాహనముఁగాఁ జేకొని యాహార దానంబు చేయుచు రక్షింపు చుండిన, ఎప్పుడును మీపాదములకొలుపు నేయు చుందును.” అనుడు జలపాదుఁ డుప్పొంగి యాశోహణకాతూ హలంబు తన్నవివేకిం జేయ దుష్టోరగంబుమాయావాగురం దగులు కొని దానియునుకువ కీకొనియెను. అంత నమ్మందవిఘ్నండును జల పాదుని నిజభోగమున స్వహించి, కొలఁదొకవడి చిత్రవ్రచారంబున నిందు నందుం ద్రిప్పి లేనిబడలిక తెచ్చుకొని రోజుచుఁ దల వేల వైచి యూరకుండెను. జలపాదుం డంతయుఁ జూచి, నీవేల యిట్లు నడవఁజాల కున్నావని యడిగెను. మందవిఘ్నండు: “స్వామీ! నిన్నటి నుండి కలశమాత్రం బయిన నాహారంబు లభింపమిందేసి, శుష్కప వాసంబున న్నాఁడుచు జవనత్వంబు లుడిగి జీవచ్ఛవంబనై యున్న వాడను. కటికియాఁకట నకనకం బడునా కిప్పు డాహారంబు దయ చేసినంగాక, వాహనకృత్యం జెట్లు నిర్వహింపఁ గలుగుదును? కడుపు నిండినమీఁదట మఱి నాచిత్రవదక్రమంబు దేవర చిత్రగింప వలయు.” అనిన, నావాక్యంబులు నిజమ్ములని నమ్మి, యంతరంగంబు గరగిన వాడయి జలపాదుం డిట్లనియె: “ఓభుజంగవుంగవా! నే నొక్క మాట చెప్పెదను వినుము. మధ్యమధ్య నీవు నన్నడుగవలసిన పనిలేదు. కడుపుఁజుచ్చు దరికొనునప్పుడెల్ల వలసినన్ని మండుకంబుల భక్షింప నొక్కసారిగా నీకిదె యాజ్ఞయొసఁగినాడను. ప్రతిదినంబును నీయిచ్చ వచ్చినన్నిటిఁ గొన వచ్చును. ఇప్పుడు పోయి యుభేష్ఠితంబుగ సాహారంబు గైకొనివచ్చి, మరల వాహనకార్యంబునం బ్రవర్తిల్లుము.” అనిన మహావ్రసాదం బని జలమధ్యంబునం బ్రవేశించి, కటపు దీక్షఁ జిఱుకప్పలఁ గొన్నిటిఁ గిడుకు రన మ్రింగి జఠరానలం బొచ్చుకొని

మందూకరాజు నెదుర నిలిచెను. ఈ ప్రకారము యథేచ్ఛను బ్రతిదివ
మును వలసినన్నిటిని దిగ మ్రింగుచు, దొలుత సన్నగాండ్రను బిదప
బలవంతులను దదనంతరము మంత్రులనుగా దిన క్రమమున జలపా
ద్యావ శేవంబుగా ప్రాదంబు నిర్జంఘాకంబు గావించి, కట్టకడపట
నాకప్పల తేనిని సహితము కూయిడం బట్టకొని మేనిమాంసం
బాప్యాయనంబుగ మెక్కి, యిప్పటికి నాచ్రతనమాప్తి యయ్యెగా
యని సంతోషించుచు, ఆకొలను వెడలి యెండ్లోచోటికిం
జనియెను.

నేనును మందవిషునిచందంబుననే యనమానంబున కోర్పు
కొని, ప్రతిపక్ష కార్యవిఘాతం బొనరించి స్వకార్య ముద్ధరించితిని.
బగ్గన మండుదవానలంబు వృక్షాగ్రంబులు గాల్చి విడుచుం గాని,
వానిని నిర్మూలము గావింపఁ జాలదు; శైత్యశీల మయ్యును నదీ
జలంబు. తటస్థితవనుమతీజంబుల మూలంబులతోడఁ జెల్లించును.
కాఁబట్టి నుంచినూటలతో నాధిప నిచ్చువనిని బర్కాచుకక బుచే
నైన సాధింఁరాదు. అయినను హిరణ్యగర్భుఁడు సంధికిం వెగిసవా
డనియె నామతము. అని చెప్పి మేఘుర్బుఁడు మిన్నకుండెను

అంత మంత్రి దూదర్శి చిత్రవర్ణునివంకఁ దిరిగి యిట్లనియె.
“దేవా! సర్వవిధంబుల నిష్కరు హిరణ్యగర్భునితో స ధి కే కొని
యాతని రాజ్యంబున నాతనినే యథాపూర్వముగా నిలుపుట క్రేమ
స్కరము. మొన్న సేనడుఘం గర్పూరద్వీపమున నుండి యొకబకంబు
సింహాశద్వీపాధినాథుం డగు మహాబలునికడకుం బంపఁబడియె నని
చాగులవలన నేటి యుదయముననే విన్నాడను. విచారించి చూడ
హిరణ్యగర్భుం డచ్చటికి దూత నంపుట, మనతో యుద్ధము చేయు
సారపరాజును సహాయంబు వేడుటకై యుండును. మన యహహాతె

నిజమయ్యే నేని, మహాబలుండును బూర్వ మొకసారి మనచే నవ
మానితం డయి యున్నవాడె కావున మహానంతోషముతో హిరణ్య
గర్భునకుఁ దోడుపడు ననుటకు సందియము లేదు. వారిరువురం గలిసి
కొని మనమీఁద దండు వెడలుట పొసంగునేని, ప్రస్తుతస్థితిని బట్టి
విచారింప మనము వారిని గెలువఁ గలుగుట దుర్లుభము. కాబట్టి
హిరణ్యగర్భునితో సంధి చేసికొనుటయే యుత్తమపక్ష మని నాకుఁ
దోచుచున్నది.”

అనిన మందహాససుందరాననుం డయి చిత్రవర్ణం డిట్లనియె.
“హిరణ్యగర్భుఁ డెప్పు డాల మిచ్చి మనచే బరాజతుఁ డయ్యెనో
యప్పుడె రాజ్యాధికారపూజ్యతం గోలుపోయి మనకు నేవక ప్రాయఁ
డయ్యెను. అట్టివానిం బూజించి తెచ్చి మరల రాజ్యవీరంబునం బ్రతి
ష్ఠింప వలసినంత యక్కఱ మన కిప్పు డేమి కలిగినది? అంత కలిగి
నప్పుడు పోలినట్లు చూచుకొందము. ‘ఈనఁ గాది, పాలమును నక్క
లకుఁ తెట్టినట్లు, బాహుబలాధిక్యంబు వేరిమిని గవ్వ పడి రణంబునం
గెలుచుకొన్న రాజ్యంబును ఫలకాలంబున నొరునిపాలు నేయ నేల? ఈవిషయమున సక్రమముగాఁ బూనుకొని మహాబలుండు మనమీఁద
ధ్వజ మెత్తినను నెత్తనిమ్ము. నాప్రతాపాలనంబు వేడిమి నాతఁ డిం
కొకసారి బాగుగఁ జవి చూచెడుంగాక!” అనుచుండ నొకశుకంబు
కోఁజూచుఁ గొలువుఁగూటంబుదిక్కునకుం బటతెంచుచు దూరమున
నుండి “దేవా! సింహశబ్దోపరా జనేకానీకంబులతోడ న్నెడలి వచ్చి
మనపట్టణ మాక్రమింప నూరిబయల నిగ్గియుచున్నాఁడు.” అని
క్షేక చేసెను. రా జాభాక్యము విని యులికిపడి ‘యేమి యేమి’ యని
యాత్రముతో నడిగెను. కొలువువారును ససంభ్రములైరి. అంతఁ
జులకయు సమీపమునకు వచ్చి రాజుదిక్కు మొగము చేసి నమస్కరించి

రించి “దేవా! సింహాభద్ర్యవరాజగు మహాబలుఁ డాకస్మికముగాఁ గోప
కారణ మేమియు లేకయె మనమీఁద దండు వెడలివచ్చి, తనసేనల
న్నగరంబువఱగడ న్విడియించు చున్నాఁడు. అతండు మనరాజధాని
న్నమీసించువఱకును, మనవారి కెవ్వరికి నాతని రాక తెలియ
దయ్యెను. వారిం జూచి యిప్పుడూఁకావలివారలు రణసంభ్రమంబు
నం బరిభ్రమించుచున్నవారు. నేను ఫలంబులు తేగ వనంబునకుం;
జని ఫలంబులుగోయుచుఁ దొలుదొలుత నొక్కవృక్షాగ్రమునుండి
దూరమునమిన్నును మన్నును నేకము నేముచు లేచినధూళిం బాడ
గాంచితిని; డోలాందోళితమాననుండనంబు దానికారణంబుయోదించు
చుండ నింతలో గూతవేటుదూరమ్మన పైన్యకలకలంబు విననయ్యె;
పదంపడి బారులుతీరి మనప్రోలిడెనంజనుడెంచువక్త్రీ వారంబులనాలో
కించితిని; తదనంతరము పురోయాయి యయివచ్చినయొక బకంబు
వలన నది మనవీ డాక్రమింప వచ్చినసారసాభ్యక్షునిపైన్య మగుటం
దెలిసికొని, దేవర కాసమాచారమును నివేదింప వాయువేగమునం
బులెంచితిని.” అని మరలఁ జెప్పెను.

అప్పు డమృతయారరాజు రాద్రసమూర్తియై లేచి, కోలుపు
కలయంజూచి యిట్లనియె — “దూరదర్శీ! నిన్ననో మొన్ననోకదా
మహాబలుండు మనమీఁద దాడి వెడలి వచ్చి బవరంబునం బరాభ
వంబు నొంది సేనల సేలవాలు చేసికొని తాను మాత్రము ప్రాణంబు
లతో నపులఁ బడి నిజదేశముం జొచ్చినవాఁడు. దానినంతను నింత
లోనే మఱచి తాను నొకమానిసి ననుకొని ప్రబలత్వదుర్భలత్వంబులు
తలంపక తగరువచ్చి కొండను దాఁకినట్లు మరల మనమీఁద నే
మొగంబున వచ్చి దండు వెడలినాఁడు? చూచితివా యాతనికండ
కావరము? మన మిప్పుడపోయి యీమత్తునిజన్యంబు చేసి ససై

స్వంబుగా యమవుచి కతిథిం గావితము. అవార్యశౌర్యధుర్యుండ
నగునాముందఱఁ దృణకల్పఁ డగునీపక్షి యెంతటివాఁడు? ఈతని
పైస్య మెంత? మున్నుండ యీవచ్చినవీరవారంబునెల్ల ఘోరపంబుల
కాహారంబు కావించి వచ్చి, పిదప సింహశద్వీపమునకుం గూడ దాడి
వెడలి యీసారి తప్పక యాతనిరాజధానిం గూఁకటివేళ్ళతోఁ జెల్ల
గించి వేరు లేకుండ నేలమట్టము కావితము.” అనిన సవినయంబుగా
మంత్రి యిట్లనియె.

“ఇన్నాళ్ళవలె గాదు. మొన్నటిపోరునఁ జేరు గలవారు పలువు
రంతరించుటంజేసి మనపైస్య మిప్పుడు శూరశూన్యమై యున్నది.
తామ్రచూడుండు పోయినతరువాత మనసేనల్పస్థితిగతుల నెఱిగి నడపి
కార్యావసరంబున ధైర్యంబును శౌర్యంబును బాహువీర్యంబును
మొఱయించి దళవాయితనంబు పూన నర్హుం డగునూహోపోహవిచ
క్షణుఁ డొక్కఁడును నాకంటికిం గనఁబడకున్నాఁడు. అందుచే మన
పైనికనికరంబులు బహునాయకత్వంబు గలిగి యున్నవి. ఎల్లకాలం
బును సాహసంబు సాగిరాదు. శత్రు వొకప్పుడు లోఁబడినవాడె
కదా యని తలంపం బనిలేదు; శిఖిశిఖాతప్తం బగుజలంబె పొంగిపడి
యాయగ్నిం జల్లార్చుచుండుట లోకధర్మము. శకటగతచక్రంబు
తెఱంగునఁ గాలగతులం గ్రిందు మీఁదును మీఁదు గ్రిందును నగు
చుండును. కరనిహతకందుకంబునకుం బోలె భూమిపయిం బడినదేహ
ధారుల కందఱకును బడు చుండుటయు లేచుచుండుటయు నైవర్గికము.
నేనింతదూరము చెప్పట నాప్రాణములు వంచించి కాదు. శర
దంబుం బోలె ఘనగర్జితము చేయుటవలనం గార్య మెప్పుడును
గానేరదు: మహాత్ములు సావధానముగా సాధకబాధకముల స్మృతి
ముఖంబునఁ జక్కఁగా నాలోచించి, యర్థావర్థంబుల నూహించి

మఱి కార్యనిర్వహణము చేయుచును. గాఢ తానెంత బలవంతుఁడగునను గాఢముగాఢమునో విచారము పెట్టుకొనరాదు; పెట్టుకొనినేరి, నిశ్చయముగా ముగించు నొందుచు సర్వ మెంత బలవంతమయ్యెను, చరిత్రీ సలక్షణం జిక్కి యుక్కఱుచుండ మనము చూచుచుండ లేదా? నిర్వహణోదయము చమత్కారం జూరక లేవర యిప్పుడు నెచ్చుకొనినది కలహము మానవలయును. ఎవరగు కార్యనిర్వహణమునందును క్షేమమున కలహమున చేకొని యొక వినికి బూనుకొనితో కాదు. మొదల విచారించి నశలమును జంపుకొని పిమ్మట కలహము నొంది బ్రాహ్మణులవలెనే కడపటఁ బశ్చాత్తప్తుఁడగుచు చేరుకొనవలెనని నవధంబులు.

గాఢ దేశమునందలి యొక యగహారమున దేశేశర్మ యనుచేరు గల వేదజనుఁ డగుచిన్నఁ డొకఁడు గాఢము. అతనికిఁ గొంతకాలము సంతానము లేకొడవ యొక్కటిమేకాని వేటుకొడవ లేక యుండెను. అతనిభార్య యగు మాజ్ఞనేని సంతానము లేనిదయి, పుత్రులం గని పెంచు తనయీమనోదీక్షయిం గని ముచ్చట పడుచు, బిడ్డలనిమిత్తము యోగులని వేషములు వేసుకొనువారి నెల్లఁ గాళ్ళు గడుపులుం బట్టుకొని యాశ్రయించి వారిచే వేళ్ళు వెల్లంకులు గట్టించుకొనుచు, తాయి గన్న తాతికి గుడి గన్న గుడికి మొక్కుచు, ఎవ్వ రేతీర్థము పేరు చెప్పిన నచ్చటికిఁ బోయి మునిగి వచ్చుచు, లోకములో లేనినోములు వ్రతములు పట్టుచుండుచు. ఇట్లు గొంతకాలము గడిచినపిమ్మట, నాయంతి యీశ్వరానుగ్రహమువలన, గర్భవతియై యొక్కపుత్రులం గనియెను. లేక లేక కలిగినసంతాన మగుటంజేసి, తల్లిదండ్రు లాదిన్న వానిని తొమ్మిదిమీఁదికాలు నేలఁ బెట్టినక ప్రాణములకంటె నెక్కువగా గాఢమునఁ జెంచుకొను చుండిరి. ఒకనాఁ డాబిడ్డను బా

లిచ్చి నిమగ్న పుచ్చి, యువకులలో జనబాహుళ్యము లో నావలి
యించి యాజ్ఞానేన పోషింపబడిన యువకులలో నొకరిని బాంధవ్యమున
నాడు పుచ్చిన పుచ్చులతో నాజ్ఞానమునకు వ్యాజ్యకాండదాన
మిచ్చుటకొకటియి యానాహుతమున కావ్యమున నుచ్చెను. సహజ
దరిద్రుల వయిన యాశుక్లతోతియుఁ జక్కని వయిన వయినను. “రాక
రాక నేటికాలమునకు భూమిని నాంధ్రుల దుష్టములము దుచ్చి, నాహి
త్యపరు లనేకు లుండు వారిని నాకే దాని మియ్యం దలచి
వర్తమాన ముంపెను. నన్ను భాగ్యవంతులని జేయించె నను తలంపుతో
నేలిక పిలువనంపినపుడే, నాచాలిటి యభాగ్యదేవత సముచుమున
కీయనందర్శము తెచ్చిపెట్టెను. ఇంక యిట్టింటునుండి నాభార్య
వచ్చు పెచ్చును; నేనియు వానియు పెట్టు పెచ్చును; రాకున్న నేమి
పోవును నన్న నించాఁడని గంటికి తెచ్చువలెనుండి కాపాడుకొనుచున్న
పిల్లవానికడం గావుండువారు లేరు; పోక మానెక నన్న భూపాలుఁ
డాదానము నశ్యుల కిచ్చి వేయును. నాకొక్క యువాయు ల కనుపెట్టు
చున్నది. బహుదినములనుండి కన్న బిడ్డవలె బెండుచున్న నకుల
మున్నదిగదా? ఈపెంపుచుముగిని నాముప్పుబట్టికి రక్షక ముంచి
కదిలిపోయి దానమును స్వీకరించి యింట నున్నపై పరుగెత్తుకొని
వచ్చెదను.” అని శిష్యునియ, ముగిసిన ననుకేళి లోకం జెప్పి
యాకున్నకును. గాని పిట్టి, రాజములమునుచు పోయెను.
దా మునిమిత్త మేగెన వెండుడియలును బ్రహ్మమునికి శరీర
ముక్తియే రాజమందిరమున నుండెనుగాని చిత్త మంత ము
నింటిమీఁదను గొమారునిమీఁదనె యుండెను. ఇంతిలో నొకకృష్ణ
స్వయి మిదెమీఁదను కి యుయ్యాలచేరులను నొకఁడు క
పోవుచున్న పాస్సుమీఁదకి బ్రాణి వచ్చుచుండెను. దానిని

ముంగిస చూచి యొక్కయెగు రెగిరి మెడపట్టుకొని కొటికి ముక్కలు చేసి క్రిందఁ బడ వైచెను. అంత నాబ్రాహ్మ ణుడును రాచనగరం గానువీసములు గ్రహించి, కొడుకుమీఁదిప్రేమ తన్నుఁ ద్వరపెట్ట నేలమీఁద మడమలు మోపక డోలాయమాన మానసుం డయి మహావేగముతో వచ్చుచుండెను. బ్రభ్రవునం దన స్వామియడుగులచప్పుడు విని, పాము నెత్తు రంటికొన్న నోటితో మార్గము పొడుగున రక్తబిందువులు జాఱ వీధిగుమ్మముదగ్గఱ కెదు రేగి, సంతోషముతో నాబాపనికాశ్శ్రవేశ్వం బడి పెనఁగఁ జొచ్చెను. రక్తవిలిప్తముఖం బగునకులంబును జూచి గుండెలు తటతటఁ గొట్టు కొన, భీతిపరితచేతన్కుం డయి యాపాటుఁడు తనకొమారునినె యా పకులంబు చంపి వచ్చెనని యెంచుకొని, పెంచిన విశ్వాసమయిన లేక నాముద్దుఁ బట్టి నెత్తురుఁగందు నెట్లు గఱిచితి వని దురహంకారంబున తేరున నున్న దుడ్డుఁజ్ఱుచు హస్తమున నంకించి నకులమును మోఁడెను. అమోఁడు శిరంబునం దగుల గ్రుడ్లు వెడలఁ జెట్టి, నేలం బడి విలవిలఁ దన్నుకొనుచు నొక్కపెద్దయఱ పఱచి నకులము ప్రాణము విడిచెను. అట్లాముంగియునుఱుఁ గొని యాభూసురుఁడు నందనుని కయి వ్రలా పిండుచు లోనికిం జని తలినుంబునఁ జెక్కుచెమర్చకుండ నిదురించు యున్న బాలకునిఁ గని, ప్రమోదమానమానసుం డయి, పదంపడి డోలాపమీఁదంబున ఖండఖండము తయి పడి యున్న నల్లత్రోఁచును జూచి చోద్యపడి, కలయాపు తెలిసికొని శోశోద్రేకమ్మన నురమ్మును శిరమ్మును హస్తతలమ్మును మోఁడుకొనుచు నెందు నెవ్వరికీ గలు గని కలువము తన కొదవెంగా యని పెద్దతడవు రోదనము చేయఁ జొడఁగెను. కాబట్టి యేకార్యమును సావకాశముగా విమర్శింపక త్వరపడి చేయరాదు.

అని దూరదర్శి చెప్పిన విని యించుక యనుమానించి, శిఖండి ప్రకాండుం డీట్లనియె. 'మంత్రివరా! నీవిప్పుడు చెప్పిన దంతయు నాదరణీయముగనే కానవచ్చుచున్నది. కాని శత్రు వొక్కఁడు మనపట్టణముమీఁద దండు వెడలి వచ్చి దాని నాక్రమింప నుపక్రమించు చుండఁగా దీర్ఘాలోచన చేసి కార్యనిశ్చయంబు చేయవలయు నని జాగు చేయు చుండుట పాడిగాఁ గనువట్టదు. మన యాలోచన కుదురు నప్పటికిఁ బురము దొడ్ల పోవచ్చును. కాబట్టి ముందుగా నేకీతి నయిన నాతనిం బాఱఁదోలు సాధనము చూచుట ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇప్పుడు వచ్చినయాపదను దొలగించుకొన్నతరువాత హిరణ్యగర్భుని సంగతి చూచుకొందము. నాకుంజూడ వీరవారంబుం గూరుచు కొని పోయి వైరిం దారశించి పొరువంబు నెఱుపుటకన్న వైరవారణంబునకుం దగినయుపాయం బన్యం బున్నట్లు కనువట్టదు. అయినను నీబుద్ధిప్రచారంబునకు గోచరమయిన దేమయినం గలిగినఁ దెలుపుము. ఆలోచించి సర్వసమ్మత మయిన పక్షము నవలంబింతము. అనిన దాక్షాయ్యనాయకుం డీట్లనియె.

"మనము హిరణ్యగర్భునితోడం బోరి గెలుపు కొన్నవార మయ్యును, మన గెలు పొక గెలు పని సంతోషింప రాదు. ఏల యనిన—మనపాలం గల యోధవారంబులోఁ జేరు గలవారు పెక్కిం ద్రాఱము చేసి న్వగ్గస్థు లయిరి; ఉన్నవారిలోను బలువురు కాయంబుల నిండ గాయంబులు గలవా రయి పోరికిం బనికి రానివా రయిరి. ఇట్టి యశక్తులను వెంటఁ జెట్టుకొని పోయి, మేమే శూరుల మని సాహసంబున వైరిం దలపడుదు మేని మనవారు శరీరంబు కాన పడక యోపినంతవట్టు పోరాడినను దుదను బరాభవంబు నిశ్చయము. ఈ మహాబలుం డిప్పుడు మనమీఁద దాడి వెడలుట, హిరణ్యగర్భుని

మంత్రి యైన సర్వజ్ఞుని ప్రేరణము చేతం గాని స్వబుద్ధిచేతం గాదు. తనతోంటి విరోధంబు సాధించు కొనవలయు ననుచు ద్వేషంబును దానికిం గొంత తోడుపడి యుండ వచ్చును. అయినను దనమిత్ర మనోరథం బీడేఱు నేని ఈతండు నంతయుండ డయి తనపురికి మరలఁ గలవార్త డగుట సందియము లేదు. మన మిప్పుడు హింసాగర్భుని సమాధాన పఱచు కొనుచున్నందు చేయటయే ప్రధానముమేయ మయిన కార్యము. కాబట్టి మున్నుండ యాహంసస్వ్యామిపాలికి మనదూత యరుగవలయును; అట్లుగుదూత కార్యసంఘటనం బొనర్చుకొని మరల మనలం జేరుటకు లోపలనె యీమహాబలుని దళముల వలన నొకటి పుట్ట కుండ నీక్షణంబ సాకసరాజు నొద్ద కొక రాయబారిఁ బంపుదము. ఇట్లు చేసిన సకలము ననుకూలముగా నడచును.” అనిన రాజును నొనని యాకొనియెను. అప్పుడే రాజునుమతంబున మంత్రి యరుణముఖుని రప్పించి మహాబలునితోడం బలుక వలయు పలుకుల నెల్లం దేటపడఁ గఱపి, కార్యంబు పొత్తు పఱచుకొనిరమ్మని పంచిన, నాతండును వినయవేషంబునం జని నగరంబు పఱగడ నొక్క వనంబున నున్నస్కంధావారంబుం దఱిసి, సేనారక్షకులకుం దనవచ్చిన కార్యంబు చెప్పి యెల్ల సైనికులును మూఱలు గట్టి తన్నుఁ జూచు చుండఁ దన్మధ్యంబున నొక్కచోఁ జందనతరు సమీపంబున లతామ్రాంబున వసియించి యున్న మహాబలునిన్ ద్వారపాలకుల వెంబడిం బోయి పందర్శించి సమస్కరించి, యాతనియాజ్ఞానుసారముగా సమీపంబున గూరుచుండి చేతులు జోడించి యిట్లనియె.

“దేవా! జంబూద్వీపాధినాథు లగుచిత్రవర్ణ మహారాజుల వారు తాముగ దేసరివారితోడ నాడు మన్నమాటల విన్నవించెద; అవధానముతోఁ జిత్తగింపుడు. ఇరుగు పొరుగుల దేశముల కేలికల మయిన

మనము మనలో నిట్లు దుర్బుత్తరంబు వాటించి మానుషధర్మమును మఱచి లోకలు మనలం దల లెత్తి చూడ ఇడము లాడు చుండుట యుచితము గాదు. మన మైకమత్సరంబు చేర్చిని సోదరభావంబు గూర్చి యుందు మేని, ముల్లోకము లొక్కట నెత్తి వచ్చినను గలన న్మనలఁ దేటి చూడఁ గలవే? పూర్వమేవేళావిశేషముననో మనమననులలోఁ గ్రోధాగ్ని పొడచూపి. మెల్ల మెల్లగా రాణి ప్రజ్ఞోల్లి యుద్ధరూప మునం బయ లెడలి యుభయపక్షములవారిం గొందఱి దహించి యప్పటి కాటినది; ఆటి లోయినదాని స్మరణ మండఁ జేయుచు మన మనస్త్రీమలఁ గోపంబులు గాపురం బుండ నిచ్చుట యుభయులకును శ్రేయకరము గాదు. ఇకముందు మనమన్మోహస్నేహము నవలంబించి మీమాట మేమును మామాట మీరును జెల్లించుచు గూడి మనుట మాయభిమతము. కర్పూరస్వేదాధీశ్వరుం డగు హిరణ్యగర్భుఁడు మన కిరువురకుఁ బ్రాణమిత్రుఁడును నుండఁ దగినవాఁడు. అతనిరాజ్యం బాతని కిచ్చితి మని తెలిపి, మాతోడ సంఖ్యంబు నెఱవ నాతనినడుగ నేడ దూతను బంపు చున్నారము.”

అని చెప్పి యూరకున్నఁ మహాబలుండును గొంతవడి చింతించి, తనబలంబులు మార్గాయాసంబునం బడలి యుంటఁజేసియుఁ దనవచ్చిన కార్యం బనుకూలముగా ముగియించిహ్నములు శానఁబడు చుంటం జేసియు సంధిచేసికొనుటయే యప్పటికుచిత మని నిశ్చయించి, పూర్వ వైరంబు మాని సంధి కియ్యకొనియెను. అప్పుడు మహాబలచిత్రవర్ణు లకుఁ గపాలసంధి యయ్యెను.

తరువాతఁ జిత్రవర్ణుండు తనమంత్రితో నాలోచించి, యుచిత గతిని హిరణ్యగర్భునిపేర నొకలేఖ వ్రాసి, తల్లేఖం గొని పోయి హంసస్వామితో యుక్తక్రమంబున సంభాషించి కార్యంబు పొందు.

వటుచుకొని రా నరుణముఖుండె తగినవాఁ డని యెంచి, అతనినె పయి నంబుచేసి క్రమ్మటఁ గర్పూరద్వీపంబునకుఁ బంపి యాతనిపునరాగ మనంబున కెదురు చూచుచు దినము లెన్ను చుండెను. అతండును, గతివయప్రయాణంబులఁ గప్పురపుదీపిం జేరి, రాజధానిం బ్రవేశించి, ముందుగా మంత్రిసందర్శనంబు చేసి నిజాగమనకారణంబు తెలిపి, యాతండు తన్ను వెంటఁ జెట్టుకొని పోవ హిరణ్యగర్భుని రహస్య వాసంబుఁ జొచ్చి, యచ్చట నాప్రవర్గంబుతో నిష్టకథాప్రసంగంబులఁ గాలక్షేపంబు చేయు చున్న హంసాధ్యక్షుని వీక్షించి, నమస్కార పూర్వకంబుగాఁ దన్నెఱిగించుకొని, మితహితోక్తుల నిట్లనియె. “జంబూద్వీపాధినాథుండు చిత్రవర్ణుండు దేవర సుగుణనంపదను బలు పురు ప్రశంసంపఁ బూర్ణమనంబుతో నాకర్ణించి, దేవరతోడ్మిత్రి నపేక్షించి నన్నిటకుం బుత్తెంచెను. నేఁడు మొదలుకొని యథాపూర్వ ముగా దేవరవారు కర్పూరద్వీపరాజ్యాధికారంబు మరల వహించి, లోకోత్తరముగాఁ బ్రజాపాలనంబు గావించుచు మయూరస్వామి తోడి సాహర్షసౌఖ్యం బనుభవింప నర్హులు,” అని లేఖం జేరి కిచ్చెను. దానిం బుచ్చుకొని హిరణ్యగర్భుండు మంత్రితో నాలోచించి తగిన వ్రత్యుత్తరంబు వ్రాసి ధవళాంగునిచేత నిచ్చి, “సీవీయరుణ ముఖునితోడ జంబూద్వీపంబున కరిగి చిత్రవర్ణుని సందర్శించి యర్హ సంభాషణంబుల నాతని నలరించి యీజా బిచ్చి రమ్మని యానతి యొసగి, యరుణముఖుని సర్వసత్కారంబుల గారవించి చెప్పవలయు. వలుకు లెల్లం జెప్పి, వీడుకొలిపెను.

అంత ధవళాంగుండును నరుణముఖుండును బయలు వెడలి, సరససంభాషణంబుల మార్గారామసంబు వీసంబును గాన రాకుండ నడచి, కతివయదినంబులకు జంబూద్వీపంబు చేరి చిత్రవర్ణుండు పండు

కొలు వుండి యుండ నాతనిపాదసందర్శనంబు చేసికొని, సందేశంబు సమస్తంబును నివేదించి, కృతకృత్య లయిరి. మహాబలండును మిత్ర కార్యంబు సాధించుకొని చిత్రవర్ణుని మన్ననఁ జడసి, పరమానందభరితుండయి సైన్యసమేతంబుగా నిజదేశంబునకుం జవియెను. నాడు మొదలుకొని మహాబలచిత్రవర్ణ హిరణ్యగర్భు లన్యోన్యమైత్రిం బొడలుచు, బరస్పరక్షేమలాభంబులఁ బ్రతికాముఖంబులఁ దెలిసికొనుచు జరకాలము నుఖముగా రాజ్యపాలనంబు గావించిరి.

అని విష్ణుశర్మ సంధితంత్రమును ససాకల్యముగా వచియించి, మీరును సర్వసర్వంసహపతులతోను సంధి కావించుకొని, యైకమత్యంబు పెంపున సకలసౌఖ్యంబుల ననుభవింపుడనిన, రాజపుత్రులెంతయు సంతసించి 'దేవరమూలమున నజ్ఞానాంధకారంబునుండి వెలువడి జ్ఞానభాను స్సందర్శింపఁ గంటి మని విష్ణుశర్మను నుతియించిరి. అంత సనయు లయిన నృపతనయులఁ దనవెంటఁ దోడ్కొని పోయి, నుదర్శనున కర్పించి, విష్ణుశర్మ యాతనిచే సకలసమ్యానంబులం బొంది, యొకయగ్రహారము బహుమానంబు వడసెను.

సంధితంత్రము, సంపూర్ణము.

